

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

- عنوان درس : صرف و نحو کاربردي (۱)
- تعداد واحد : ۴ واحد
- نویسنده : دکتر سید احمد امام زاده
- انتشارات دانشگاه پیام نور
- طراح : ابوالقاسم عارف نژاد
- عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور مرکز نیشابور

معرفی

■ این کتاب دارای دو قسمت می باشد:

■ الف : مباحث صرفی شامل:

■ ۱- حروف عربی ، حرکات و تنوین ▶

■ ۲- انواع کلمه : اسم ، فعل ، حرف ▶

■ ۳- انواع اسم : مذکر ، مؤنث ▶

■ ۴- انواع اسم : مفرد ، مثنی، جمع ▶

- ۵- انواع اسم : معرفه و نکره ▶
- ۶- اسم اشاره و موصولات ▶
- ۷- انواع فعل ▶
- ۸- اعراب فعل مضارع ▶
- ۹- معرب , مبنی و انواع بنا ▶

■ ب : مباحث نحوی شامل

- ۱- جمله اسمیه و فعلیه ▶
- ۲- انواع فاعل و نائب فاعل ▶
- ۳- انواع فعل متعدی ▶
- ۴- فعل معلوم و مجهول ▶

درس اول

حروف و حرکات

هدفهای کلی

- ۱- آشنا شدن با حروف عربی و مخارج آنها
- ۲- آشنا شدن با انواع حرکت و انواع تنوین

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر

احاطه پیدا نمایند

- تشخیص حروف شمسی از حروف قمری
- تشخیص مخارج پنجگانه حروف
- تشخیص مخارج هفده گانه حروف
- تعریف تعریب
- شناختن انواع حرکت ها
- تعریف تنوین
- شناخت انواع تنوین

۱- در عربی چند حرف هجاء وجود دارد؟

بیست و نه حرف

۲- به نظر سیبویه و ابن درید در زبان عربی چند حرف وجود دارد؟

■ سیبویه = بیست و نه حرف

■ ابن درید = بیست و هشت و حرف

۳- مخرج حرف چیست؟

■ محلی که از آنجا پدید می آید

۴- چگونه می توان مخرج حرف را تشخیص

داد؟

■ با آوردن همزه وصل مکسور در قبل از حرف می توان مخرج آن را پیدا کرد.

۵- در باره مخارج حروف چند نظر وجود دارد؟

- بعضي از علما معتقدند پنج مخرج وجود دارد
- بعضي ديگر معتقدند كه هفده مخرج وجود دارد

۶- مخارج پنجگانه حروف کدامند؟

■ ۱- حلق

■ ۲- جوف (از داخل شش)

■ ۳- زبان

■ ۴- لبها

■ ۵- بینی

۷- آخر حلق مخرج کدام حروف است؟

■ همزه , هاء

۸- وسط حلق منخرج کدام حروف است؟

■ عین , طاء

۹- بالای حلق مخرج کدام حروف است؟

■ عین , فاء

۱۰- آخر زبان مخرج کدام حروف است؟

■ قاف

۱۱- آخر زبان بعد از مخرج قاف , مخرج کدام
حروف است؟

■ کاف

۱۲ - وسط زبان مخرج کدام حروف است؟

■ جیم , شین , یاء

۱۳- مخرج حرف ضاد کجاست؟

■ کناره زبان در قسمت دندان آسیاب

۱۴- مخرج حرف لام کجاست؟

- بین سر زبان (از پایین ترین قسمت تا آخر کناره زبان) تا بالای سقف دهان

۱۵- مخرج حرف نون کجاست؟

■ از بین سر زبان تا بالای دندانهای پیشین

۱۶- چه حروفی هم مخرج با نون می باشند؟

■ حرف راء , و در بعضی موارد ندرتاً حرف لام

۱۷- از بین سر زبان تا ریشه دندانهای پیشین
مخارج کدام حروف است؟

■ طاء , دال , تاء

۱۸- حروف صغیر کدامند؟

■ صاد ، زاء ، سین

۱۹- مخارج حروف صغیر کجاست؟

■ بیند دندانهای پیشین و سر زبان

۲۰- مخرج حرف فاء کجاست؟

■ از داخل لب پایین و اطراف دندانهای پیشین بالا

۲۱- مخارج حروف باء , میم , واو کجاست؟

■ بین دو لب

۲۲ - خیشوم چیست؟

■ آخر بینی است

۲۳- چه حرفی از خیشوم تلفظ می شوند؟

■ حروف غنه

۲۴- حروف غنه کدامند؟

■ نون ، تنوین ، میم

۲۵- مخارج کدام حروف از جوف است؟

■ الف , واو, یاء که ساکن باشند

۲۶- تعریب چیست؟

■ انتقال کلمه ای غیر عربی به زبان عربی است

۲۷- تعریب بر چند قسم است؟

■ ۱- تعریب بدون تغییر

■ ۲- تعریب با تغییر

۲۸- در واژه “طازج” چه نوع تعریبی صورت
گرفته است؟

■ هاء سکت به جیم قلب شده است

۲۹- در واژه "جوهر" چه نوع تعریبی صورت
گرفته است؟

■ قلب کاف به جیم

۳۰- چگونه می توان کلماتی که وارد زبان عربی شده اند را تشخیص داد؟

■ ۱-مراجعه به لغت شناسان

■ ۲-نبودن ریشه عربی برای کلمه

■ ۳-هماهنگ نبودن با اوزان عربی

■ ۴-پشت سرهم آمدن حروف ؛ جیم با قاف, زاء بعد از

دال, صاد و جیم

۳۱- حروف ذولقیه کدامند؟

- حروف نوک زبانی
- حروفی که در کلمه “فنر مبل” جمع شده اند

۳۲- خلیل بن احمد معیار تشخیص کلمات غیر

عربی از عربی را چه می دانند؟

■ وجود نداشتن یکی از حروف ذولقیه در کلمات چهار حرفی و پنج حرفی

۳۳- حروف لین کدامند؟

■ سه حرف می باشند:

■ الف , یا , واو

۳۴- در عربی چند حرکت وجود دارد؟

■ سه حرکت ؛ فتحه ، کسره ، ضمه

۳۵- حرف متحرک بر چند نوع است؟

■ سه نوع

■ مفتوح

■ مکسور

■ مضموم

۳۶- چه زمانی کلمه مرفوع است؟

■ هرگاه حرف آخر آن، مضموم باشد

۳۷- چه زمانی کلمه منصوب است؟

■ هرگاه حرف آخر آن ، مفتوح باشد

۳۸- چه زمانی کلمه مجرور است؟

■ هرگاه حرف آخر آن، مکسور باشد

۳۹- حروف عربی بر چند قسم هستند؟

■ دو قسم

■ ۱- حروف شمسی

■ ۲- حروف قمری

۴۰- حروف شمسی چه خصوصیتی دارند؟

- حروفی هستند که اگر "ال" تعریف قبل از آنها آورده شود
- لام "ال" تلفظ نشده و
- حرف شمسی به صورت مشدد تلفظ می شود مانند
الشمس

۴۱- حروف قمری چه خصوصیتی دارند؟

- حروفی هستند که اگر "ال" تعریف قبل از آنها آورده شود
- لام "ال" تلفظ شده و
- حرف قمری به صورت مشدد تلفظ نمی شود مانند القمر

تنوین:

۴۲- تنوین چیست؟

■ نون ساکنی که نوشته نمی شود ولی خوانده می شود

۴۲- علامت تنوین بیانگر چه چیزی است؟ و چه علامتهایی وجود دارد؟

- علامت تنوین به جای حرف نون می باشد
- علامت تنوین رفع (ُ)
- علامت تنوین نصب (ً)
- علامت تنوین جر (ِ)

۴۳- تنوین بر چند نوع است؟

- تنوین بر انواع مختلفی است که در این درس سه نوع آن آورده شده است که عبارتند از:
- ۱- تنوین تمکین
- ۲- تنوین تنکیر
- ۳- تنوین عوض

۴۴- تنوین تمکین چیست؟

■ تنوینی که بر آخر اسما معرب منصرف قرار داده می شود

۴۵- تنوینی که در آخر اسم معرب گذاشته می شود بر چه نکاتی دلالت می کند؟

■ اسم معرب به همان حالت اصلی خود (یعنی معرب و منصرف بودن) باقی می مانده است

■ به عبارت دیگر می خواهد عدم مشابهت آن را با دیگر موارد بیان کند.

۴۶- تنوین بر عدم تشابه اسم معرب با چه کلمه
ای دلالت می کند؟

حرف و فعل:

■ زیرا حروف مبني هستند و هر کلمه ای که شبیه به
حرف باشد مبني خواهد بود.

■ با فعل یکسان نیست زیرا اکثر افعال (ماضي و امر)
مبني هستند.

۴۷- اگر اسم به فعل شبیه باشد چه حالتی خواهد داشت؟

■ اگر اسم به فعل شبیه باشد غیرمنصرف خواهد بود.

۴۸- چه زمانی اسم مبنی غیر منصرف می باشد؟

■ منصرف بودن و غیر منصرف بودن مخصوص اسامی
معرب است

■ اسم مبنی غیر منصرف وجود ندارد

۴۹- تنوین تمکین در چه مواردی نمی تواند بیاید؟

■ ۱- افعال

■ ۲- حروف

■ ۳- اسامی مبنی

■ ۴- اسامی معرب غیر منصرف

نتیجه: فقط بر آخر اسم معرب منصرف می تواند بیاید: جاء
رجالٌ رایت رجالاً مررت برجالٍ

۵۰- تنوین تنکیر چیست؟

- تنوینی که باعث نکره شدن اسم مبنی معرفه شود
- توجه: تنوینی که بر آخر هر اسم نکره ای آورده می شود اصطلاحاً تنوین تنکیر نمی باشد

۵۱- تنوین تنکیر چه مشخصه و ویژگیهایی دارد؟

■ ۱- در آخر بعضی اسامی مبنی آورده می شود

■ ۲- اسم مبنی باید معرفه باشد

۵۲- تنوین تنکیر در کدام کلمات کاربرد دارد؟

■ ۱- آمدن تنوین تنکیر در اسم فعل سماعی است
مانند صه

■ ۲- هر اسم علمی که آخر آن «ویه» باشد مبنی است
مانند سیبویه

۵۳- وقتی گفته می شود "این موارد سماعی است"
یعنی چه؟

■ یعنی اینکه در این چنین اسامی قاعده مشخصی وجود ندارد

■ تنها راه آگاهی از آنها مراجعه به کتب لغت و حفظ کردن آنهاست.

۵۳- مقصود از اینکه “تنوین تنکیر در اسم فعل ها سماعی است” چه می باشد؟

■ یعنی آمدن تنوین تنکیر در اسم فعل ها فقط در چند مورد
بیشتر نمی باشد

■ و ما نمی توانیم در هر اسم فعلی تنوین تنکیر را بکار
ببریم .

۵۴- تنوین تنکیر چه تاثیری در معنای اسم فعل ایجاد می کند؟

- مفهوم آن را کلی تر و عام تر می سازد
- مثل صَهْ یعنی اسکت = ساکت باش
- صَهٌ یعنی اسکت تماما = کاملا ساکت باش

۵۵- اسم علم چگونه نکره می شود؟

- اگر آن را به عنوان اسم فردی که نمی شناسیم بکار ببریم دیگر علم تلقی نمی شود .

۵۶- چگونه متوجه شویم که این اسم علم و در حال حاضر برای گوینده ناشناخته می باشد؟

■ همین آوردن تنوین در آخر اسم نشان می دهد که این اسم ناشناخته است .

■ مانند: مررت بسیبویه و سیبویه آخر

۵۷- ترجمه مررت بسیبویه و سيبويه آخر چیست؟

■ از کنار فردی که شما و من می شناسیم و اسمش سيبويه است رد شدم

■ و از کنار یک نفر دیگری به اسم سيبويه که دقیقا نمی دانم کیست رد شدم

۵۸- تنوین عوض چیست؟

■ تنوین که به عوض محذوف آورده شده است

۵۹- تنوین عوض بیانگر چه محذوفی است؟

■ محذوف یکی از سه مورد زیر خواهد بود:

حرف محذوف

اسم محذوف

جمله محذوف

۶۰- تنوین عوض در کلمه هادِ بیانگر

چیست؟

- جانشین حرف محذوف است
- تنوین هادِ به عوض یاء محذوف در هادی آورده شده است

۶۱- تنوین عوض در عبارت “ کلُّ یموت ” بیانگر چیست؟

- بر اسم محذوف دلالت می کند
- در اصل کل انسان یموت بوده است

۶۲- در عبارت “کل یموت” ، کلمه محذوف
چه نقشی داشته است؟

■ مضاف الیه

■ مضاف الیه حذف شده است و به جایی آن تنوین آورده
شده است.

۶۳- چه نوع تنوینی در عبارت فلولا اذا بلغت
الحلقوم و انتم حین اذ (حینئذ) تنظرون آورده شده
است؟

■ تنوین عوض از جمله

٦٤- اصل جمله " فلولا اذا بلغت الحلقوم و انتم
حين اذ (حينئذ) تنظرون " چگونه بوده است؟

■ فلولا اذا بلغت الحلقوم و انتم حين اذ بلغت الحلقوم
تنظرون

۶۵- تنوینی که بعد از «اذ» می آید بیانگر چیست؟

■ به عوض جمله محذوف است

۶۶- از کجا بفهمیم که تنوین به جای جمله محذوف آورده شده است؟

- اذ از کلماتی است که:
- حتما باید بعد از آن یک جمله بیاید
- و به آن اضافه شود

۶۷- چه زمانی می توانیم جمله را حذف کرده و
به جای آن تنوین بیاوریم؟

قرینه وجود داشته باشد یعنی

- ۱- آن جمله قبلا عینا یا مفهوما ذکر شده باشد
- ۲- مقصود گوینده مبهم نمی شود
- ۳- جمله محذوف تشخیص داده می شود

بسمه تعالی
درس دوم
انواع کلمه
هدفهای کلی

۱- شناختن انواع کلمه

۲- شناختن نشانه های تشخیص اسم و فعل و حرف از
یکدیگر

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به سوالات زیر پاسخ دهند

- ۱- تعریف کلمه چیست؟
- ۲- تعریف اسم چیست؟
- ۳- اسم ها بر چه چیزهایی دلالت می کنند

■ ۴- با توجه به چه نشانه هایی می توان اسم را در جمله تشخیص داد؟

■ ۵- فعل چیست؟

■ ۶- فعل بر چند نوع است؟

۷- با توجه به چه نشانه هایی می توان فعل را در جمله تشخیص داد؟

۸- حرف چیست؟

۹- حرف بر چند نوع است؟

۱۰- تشخیص نشانه های حرف چیست؟

۱۱- حروفی که کلمه هستند از چند حرف ساخته شده اند؟

۱۲- حروف عامل چیست؟

۱۳- حروف غیر عامل چیست؟

۱- کلمه چیست؟

■ کلمه لفظی است که دارای معنا می باشد

۲- کلمه از حداقل و حداکثر چند حرف تشکیل می شود؟

- حداقل یک حرف
- و حداکثر هفت حرف
- تشکیل می شود مانند
- واو قسم (یک حرفی) ، استخراج (هفت حرفی)

۳- کلمه بر چند نوع مي باشد؟

■ بر سه نوع و عبارتند از:

■ اسم

■ فعل

■ حرف

۴- تعریف اسم چیست؟

- کلمه ای است که دارای معنای مستقل می باشد
- مانند : شجره

۵- تعریف فعل چیست؟

- کلمه ای است که دارای معنای مستقل بوده و بر انجام زمان در زمان خاصی دلالت می کند
- مانند: یخرج

۶- تعریف حرف چیست؟

- کلمه ای است که دارای معنای غیر مستقل بوده و
- در ضمن جمله معنای آن مشخص می شود
- مانند: الی

۷- اسم با توجه به معنی آن بر چند دسته می باشد؟

■ چهار دسته و عبارتند از:

■ ۱- اسم ذات :

■ ۲- صفت ذات :

■ ۳- مصدر

■ ۴- اسم زمانها مانند: امس , غد

۸- اسم ذات چیست؟

■ اسمی که بر موجود خاصی دلالت می کند مانند: عنب

۹- صفت ذات چیست؟

- اسمی است که بر صفت خاصی دلالت می کند
- مانند: عالم

۱۰- مصدر چیست؟

- اسمی است که بر انجام عملی دلالت می کند ولی
- فاقد زمان می باشد.
- مانند: خروج , تجاره

۱۱- اسم با توجه به مشخص بودن معنی آن بر چند دسته می باشد؟

- سه دسته و عبارتند از:
- اسم ظاهر مانند رجل و
- ضمیر مانند انت و هو و
- اسم مبهم مانند الذی

۱۲- اسم مبهم چه نوع اسمی است؟

- اسمی است که به تنهایی قابل درک نیست و
- نیاز به کلمه دیگری دارد که آن را توضیح دهد
- از قبیل اسم موصول و اسم اشاره

۱۳- اسم با توجه به جنس آن بر چند دسته
می باشد؟

■ دو دسته و عبارتند از:

■ مذکر

■ مؤنث

۱۴- اسم با توجه به تعداد آن بر چند دسته می باشد؟

■ به سه دسته و عبارتند از:

■ مفرد

■ مثنی

■ جمع

۱۵- اسم با توجه به قابل شناسایی بودن آن
بر چند دسته می باشد؟

■ به دو دسته

■ معرفه

■ نکره

۱۶- اسم با توجه به اعراب و بنا بر چند دسته می باشد؟

■ دو دسته

■ معرب

■ مبنی

۱۷- اسم معرب بر چند دسته می باشد؟

■ دو دسته و عبارتند از:

■ ۱- منصرف

■ غیر منصرف

۱۸- در یک متن عربی چگونه یک اسم را از دیگر کلمات تشخیص دهیم؟

■ با توجه به نشانه های دهگانه اسم

۱۹- نشانه های دهگانه اسم چیست؟

- ال تعریف
- تنوین
- حرف جر
- مضاف شدن
- منادا شدن

- مثنی شدن
- جمع واقع شدن
- صفت واقع شدن
- مبتدا واقع شدن
- مصغر شدن

۲۰- چه زمانی حرف جر تبدیل به اسم می شود؟

- اگر دو حرف جر پشت سر یکدیگر قرار گیرند
- حرف جر دومی تبدیل به اسم می شود
- مانند من عن یمینک

۲۱- در عبارت “ مانند من عن یمینک ” عن
متعادل چه کلمه ای است؟

■ جانب

۲۲- آیا جمله می تواند مضاف و مضاف الیه باشد؟

■ خیر

■ جمله می تواند مضاف الیه واقع شود ولی نمی تواند مضاف باشد

۲۳- آیا فعل به صورت مفرد و مثنی و جمع آورده می شود؟

- خیر
- فعل تغییر نمی کند بلکه
- ضمیری که بعد از فعل می آید و فاعل یا نائب فاعل است مثنی و جمع می گردد.

۲۴- آیا فعل به تنهایی می تواند صفت یا موصوف واقع شود؟

■ فعل به تنهایی نه می تواند صفت و نه موصوف قرار گیرد

۲۵- چه زمانی فعل می تواند صفت یا موصوف واقع شود؟

- فعل با اسم مرفوع ما بعدش یک جمله را تشکیل می دهد
- و فقط می تواند صفت واقع می شود و نمی تواند موصوف باشد

۲۶- فعل چیست؟

- کلمه ای است که دارای معنای مستقل بوده و
- بر انجام زمان در زمان خاصی دلالت می کند
- مانند: یخرج

۲۷- فعل را در جمله چگونه تشخیص دهیم ؟

■ با توجه به نشانه های هشت گانه فعل

۲۸- نشانه های هشت گانه فعل در جمله چيست؟

- داشتن “قد”
- داشتن “س يا سوف”
- داشتن ادوات جزم
- ضمائر متصل مرفوع

- اتصال تاء تانیث ساکنه
- اتصال نون تاکید خفیفه و ثقیله
- به صورت ماضی, مضارع, امر و نهی صرف شدن
- خبر دادن به وسیله آن (مفید خبر است)

۲۹- ادوات جزم چیست؟

- هر اسم یا حرفی که باعث جزم فعل مضارع شود
- مانند: لم یکتب

۳۰- حروف جزم چند کلمه هستند؟

■ پنج کلمه و عبارتنداز:

■ لم

■ لما

■ لام امر غائب

■ لاي نهي

■ ان شرطيه

۳۱- کدام اسما جازمه هستند؟

■ اکثر اسامی شرط جازمه هستند.

■ مانند این ، متی

۳۲- نشانه جزم بر چند نوع است؟

- بر سه نوع و عبارتند از:
- الف: حذف ضمه مانند **يذهبُ** لم **يذهبُ**
- ب: حذف نون عوض رفع مانند: لم **يأكلوا** . لم **يفرحوا**
- ج: حذف حرف عله در فعل ناقص مانند: لم **يرم** , لم **يدع**

۳۳- آیا فعل به تنهایی خبر می باشد؟

- فعل به تنهایی خبر نیست بلکه
- جمله خبر می باشد که از
- فعل تام با فاعل یا نائب فاعل تشکیل می شود

۳۴- حروف با توجه به معناداشتن بر چند دسته می باشند؟

■ دو دسته

■ حروف مبانی

■ حروف معانی

۳۵- حرف مبانی چیست؟

- این حروف به تنهایی هیچ معنایی ندارند و
- کلمه محسوب نمی شوند و
- از آنها برای ساختن کلمه استفاده می شود.

۳۶- حرف معانی چیست؟

- این حروف دارای معنا می باشند البته
- معنا آنها دقیقا وقتی مشخص می شود که در جمله آورده شوند
- مانند حرف مین

۳۷- معنا مِنْ در جمله "أخذتُ من الدراهم" چيست؟

■ من تبعيضيه است يعنى مقدارى از درهم ها

۳۸- در جمله سافرتُ من البصرة الى الكوفة مِنْ چه معنایی دارد؟

■ من ابتدائیه است

■ یعنی بصره مبدأ حرکت بوده است

۳۹- در جمله اِشْتَرَيْتُ خَاتِماً مِنْ فَضْءٍ مِنْ
چه معنایی دارد؟

■ من بیانیه است

■ یعنی جنس انگشتر از نقره است

درس سوم

اسم مذکر و مؤنث

هدفهای کلی

- ۱- شناختن انواع اسم مذکر
- ۲- شناختن انواع اسم مؤنث و علامتهای تانیث

هدفهاي آموزشي

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نموده و به سوالات پاسخ دهند

- ۱- تعریف اسم مذکر چیست؟
- ۲- تعریف اسم مؤنث چیست؟
- ۳- نشانه های اسم مؤنث لفظی چیست؟
- ۴- چند نوع تاء در اسمها آورده می شود؟

- ۵- الف مقصوره بر چند نوع است؟
- ۶- الف ممدوده بر چند نوع است؟
- ۷- اسم مذکر بر چند نوع است؟
- ۸- اسم مؤنث بر چند نوع است؟
- ۹- کدام اسمهاي مؤنث علامت تانيث نمي پذيرند؟

■ ۱۰- اسمهاي مؤنث كه علامت تانيث نمي پذيرند را چگونه مي توان شناخت؟

■ ۱۱- چه اسمهايي را مي توان هم مذکر و هم مؤنث تلقي کرد؟

■ ۱۲- مطابقت فعل با فاعل مؤنث داراي چه احكامي است؟

■ ۱۳- نشانه هاي مؤنث بودن فعل چيست؟

۱- اسم از نظر جنس به چند دسته تقسیم می
شود؟

■ دو دسته

■ ۱- مذکر

■ ۲- مؤنث

۲- اسم مذکر چه اسمی است؟

■ هر اسمی که بر جنس نر چه انسان و چه حیوان دلالت کند

۳- اسم مؤنث چه اسمی است؟

■ هر اسمی که بر جنس ماده چه انسان و چه حیوان دلالت کند

۴- اسم مذکر چه علامتی دارد و چگونه اسم مذکر را تشخیص دهیم؟

■ این اسم علامت خاصی ندارد چون در عربی اصل بر این
است که کلیه اسامی مذکر است

۵- اسامی مؤنث را در جمله چگونه می توان تشخیص داد؟

■ با توجه به موارد هماهنگ با آن از قبیل اسم اشاره

۶- اسم مؤنث چند علامت دارد؟

■ سه علامت و عبارتند از:

■ تاء زائده مانند: معلم + تاء = معلمه

■ الف مقصوره زائده مانند: اکبر + الف مقصوره = کبری

■ الف ممدوده زائده مانند احمر + الف ممدوده = حمراء

۷- حرف تاء برای چه موارد دیگری غیر از تانیث بکار می رود؟

- ۱- دلالت بر مبالغه
- ۲- دلالت بر یکی بودن
- ۳- برای دلالت بر گروه
- ۴- به عوض حرف محذوف
- ۵- در آخر جمع بعضی از اسامی
- ۶- تبدیل مذکر حقیقی به لفظ مؤنث لفظی

۸- اسم مذکری که مونث لفظی باشد، چگونه

جمع بسته می شوند؟

■ با الف و تا جمع بسته می شوند مانند:

■ طلحة + ات = طلحات

۱- برای دلالت بر مبالغه مانند:

■ علامه، نسابه

۹- صیغه مبالغه دارای تاء و چگونه برای اسمهای مذکر بکار برده می شود؟

- برای مذکر و مؤنث بطور یکسان بکار برده می شوند مانند:
- هذا رجل علامه و هذه امرأه علامه

۱۰- معنی تاء وحدت چیست؟

■ بر یکی بودن دلالت می کند مانند:

■ تمر یعنی چیزی به نام خرما

■ اما تمره یعنی یک دانه خرما

۱۱- چه زمانی تاء زیادی و فراوانی را می رساند؟

- وقتی که در کلمه ای استفاده شده باشد که شامل گروه خاصی باشند
- مانند: شیعه، معتزله، صوفیه یعنی شیعیان، معتزلیان، صوفیان

۱۲- تاء عوض از محذوف چیست؟

■ در بعضی از کلمات تا به عوض حرف محذوف آورده شده است

■ مانند: تاء شفه که به جای واو آمده است در اصل شفو بوده است

۱۳- از کجا بفهمیم که چه حرفی در کلمه محذوف است؟

- در موارد زیر حرف محذوف بر می گردد:
- ۱- جمع مکسر مانند: ی = ایدی
- ۲- تصغیر مانند ید = یدیه
- ۳- گاهی در اسم منسوب مانند سنه = سنوی
- ,شفه = شفوی,
- ید = یدوی

۱۴- الف مقصوره زائده تأنيث در چه مواردی آورده می شود؟

- ۱- اسامی افراد مانند: لیلی
- ۲- مصادر مانند: دعوی , نجوی, فتوی
- ۳- صفات: عطشی
- ۴- بعضی از کلمات جمع مانند: جرحی

۱۵- در چه مواردی صفت, دارای الف مقصوره است؟

- ۱- مونث وزن فعلاَن گاهی اوقات فعلی می باشد مانند: ضمای
- ۲- مونث وزن أفعال تفضیل فعلی می باشد مانند: کبری

۱۶- چه زمانی الف مقصوره نشانه مونث نمی باشد؟

- اگر الف متعلق به خود کلمه باشد و زائده نباشد مانند:
- مصطفی و مرتضی

۱۷- آیا الف در کلماتی مانند مصطفی حرف اصلی می باشد؟

- در این گونه کلمات واو و یا قلب به الف شده است.
- لذا اصلی ولی مقلوب است

۱۸- الف ممدوده در چه مواردی علامت تانیث است؟

- زائده باشند و در چهار مورد که عبارتند از:
 - ۱- اسامی مانند: صحراء , بیداء, تیهاء
 - ۲- مصادر مانند : سراء, ضراء, تیهاء
 - ۳- صفات مانند: سوداء , حمراء , هیفاء (یعنی) , عمیاء
 - ۴- در بعضی از اوزان جمع مانند: أصدقاء , شعراء

۱۹- صفاتی که دارای الف ممدوده زایده هستند بر چه دلالت می کنند؟

- بر عیب یا رنگ یا زیور دلالت دارند
- مذکر آنها بر وزن افعال می آید اما برتری را نمی رساند
- بلکه بیانگر صفت ثابتی می باشند.

۲۰- در چه مواردی الف ممدوده بر تانیث دلالت نمی کند؟

- الف یکی از حروف اصلی کلمه باشد
- مانند: ماء ، میناء ، قضاء
- همزه در این کلمات لام الفعل است.
- در نتیجه این اسامی مؤنث نیستند.

۲۱- اسم مؤنث از نظر جنس بر چند نوع است؟

■ دو نوع

۱- مؤنث حقیقی

■ که در مقابل آن جنس نر وجود دارد و ماده است مانند

بقره ، مریم

۲- مؤنث مجازی

■ در مقابل آن جنس نر وجود ندارد مانند طاولة ، منضدة،

شجرة ، ارض

۲۲- اسم مؤنث از نظر لفظ بر چند نوع است؟

■ به دو دسته و عبارتند از:

■ ۱- مؤنث لفظی

در لفظ علامت تأنیث وجود دارد مانند: سعیده، معاویه

■ ۲- مؤنث معنوی

در لفظ علامت تأنیث وجود ندارد مانند: مریم، شمس

۲۳- مقصود از مؤنث سماعی چیست؟

■ اسامی مذکری که مؤنث ساختن آنها هیچ قاعده خاصی ندارد و باید شنید و حفظ کردمانند:

■ جمل # ناقه

■ اسد # لبؤه

■ ثور # بقره

■ دیک # دجاجة

۲۴- کدام کلمات مؤنث هستند که علامت تانیث نمی گیرند؟

- ۱- صفاتی که مخصوص زنان باشد
- ۲- وقتی که وزن فعول به معنی اسم فاعل باشد
- ۳- وقتی که وزن فعیل به معنی اسم مفعول باشد
- ۴- کلماتی که بر وزن مفعال و مفعیل باشند

۲۵- چه صفاتي مونثي علامت تانيث نمي گيرد؟

- صفاتي که مخصوص زنان باشد
- از قبيل
- حامل (آبستن), طالق (طلاق داده شده), ثيب (زن بيوه),

۲۶- وزن فعول دارای چه خصوصیتی است؟

■ وقتی که به معنی اسم فاعل باشد علامت تانیث نمی گیرد
مانند:

■ صبور، شکور، حسود

■ صفت مشبّهه، صیغه مبالغه، اسم فاعل و اسم مفعول بر
این وزن آورده می شوند

۲۷- وزن فعیل دارای چه خصوصیتی است؟

- وقتی که به معنی اسم مفعول باشد علامت تانیث نمی گیرد
- مانند: جریح (مجروح) ، قلیل (مقتول) ،
- صفت مشبیه ، صیغه مبالغه ، اسم فاعل و اسم مفعول بر این وزن آورده می شوند

۲۸- چه زمانی مونث کلمات بر وزن مفعال و مفعیل علامت تانیث نمی گیرد؟

■ ۱- وقتی که صیغه مبالغه مانند:

■ معطار , معطیر

۲۹- از نظر ابن حاجب چند اسم هم مذکر
و هم مؤنث ، بکار رفته اند؟

■ ۱۷(هفده) از جمله:

■ الطريق , الحال , السبيل , الطاغوت

■ العنق , الأرنب , السكين , القميص , السماء و ...

۳۰- کدام اسم جمع حکم مفرد مونث را

دارد؟

■ جمع مکسر و جمع غیر عاقل

۳۱- با توجه به چه کلماتی می توان اسم مونث معنوی لفظی را تشخیص داد؟

- ۱- اسم اشاره مانند هذه الجبال
- ۲- ضمائر ماندهی = هی زینب
- ۳- موصول مانند التي الاقلام التي عندک ثمینه
- ۴- صفة مانند الاشجار الخضراء
- ۵- خبر مانند الدار واسعة

۳۲- در چه مواردی فعل حتما باید به صورت مؤنث آورده شود؟

- ۱- فاعل مؤنث حقیقی و بدون فاصله بعد از فعل بیاید
- ۲- فاعل مؤنث به صورت ضمیر بارز و یا مستتر باشد

۳۳- چه زمانی فاعل به صورت ضمیر مستتر آورده می شود؟

■ وقتی که فاعل حقیقی قبل از فعل آمده است ولی چون بر فعل مقدم شده است مبتدا شده است.

۳۴- در چه مواردی فعل می تواند به صورت مؤنث و یا مذکر آورده شود؟

- ۱- اگر بین فعل و فاعل کلمه ای فاصله انداخته باشد
- ۲- اگر فاعل مؤنث مجازی و به صورت اسم ظاهر
- ۳- اگر فاعل به صورت اسم ظاهر و جمع مکسر

۳۵- در جمله “سافر الیوم فاطمه” فعل باید مونث یا مذکر آورده شود؟ چرا؟

- می تواند به صورت مؤنث و یا مذکر آورده شود
- چون ظرف بین فعل و فاعل فاصله انداخته است

۳۶- در جمله “ طلع الشمس ” فعل باید مؤنث یا مذکر آورده شود؟ چرا؟

- می تواند به صورت مؤنث و یا مذکر آورده شود
- زیرا فاعل مؤنث مجازی و به صورت اسم ظاهر است

۳۷- در جملات “ خرج النسوةُ ، ذهب الرجالُ ”

فعل باید مونث یا مذکر آورده شود؟ چرا؟

■ می تواند به صورت مؤنث و یا مذکر آورده شود

■ زیرا فاعل به صورت اسم ظاهر و جمع مکسر است

درس چهارم

اسم مفرد ، مثنی و جمع

هدفهای کلی

- ۱- شناختن انواع اسم مفرد ، مثنی و جمع
- ۲- شناختن احکام مثنی ساختن و جمع ساختن اسم
- ۳- شناختن احکام ملحقات به مثنی و جمع

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند
به سوالات زیر پاسخ دهند

- ۱- اسم از نظر عدد بر چند نوع است؟
- ۲- تعریف اسم مثنی چیست؟
- ۳- مثنی ساختن اسم منقوص، مقصور، ممدود چگونه است؟
- ۴- چه اسمهایی ملحق به مثنی محسوب می شوند؟

- ۵- اسم جمع بر چند نوع است؟
- ۶- تعریف جمع مذکر سالم چیست؟
- ۷- چه اسمهایی ملحق به جمع مذکر سالم محسوب می شوند؟
- ۸- تعریف اسم جمع مؤنث سالم چیست؟
- ۹- جمع ساختن اسامی مؤنث منقوص ، مقصور ، ممدود چگونه است؟

■ ۱۰- چه اسمهايي ملحق به مؤنث سالم محسوب مي شوند؟

■ ۱۱- تعريف جمع مكسر چيست؟

■ ۱۲- جمع مكسر بر چند نوع است؟

■ ۱۳- جمع قلت بر چه اوزاني آورده مي شود؟

۱- اسم از نظر عدد بر چند نوع است؟

بر سه نوع است:

■ ۱-مفرد

■ ۲- مثنی

■ ۳- جمع

۲- اسم مفرد چیست؟

■ اسمی است که بر شخص واحد یا شیء واحدی دلالت می کند

■ و علامت مشخصی ندارد

■ مانند : بیت ، دفتر

۳- اعراب اسم مفرد به چند صورت می باشد؟

- ۱- ظاهری اصلی
- ۲- ظاهری نیابی
- ۳- تقدیری
- ۴- محلی

۴- اعراب ظاهری چیست؟

■ اعرابی است که در اکثر اسامی و در اکثر موارد قابل رؤیت است

۵- نشانه اعراب ظاهری اصلی اسم مفرد چیست؟

- ضمه برای حالت رفع جاء الرجل[ُ]
- فتحه برای حالت نصب رأيت الرجالَ
- كسره برای حالت جر مررت بالرجلِ

۶- اعراب ظاهری نیابی چیست؟

■ اعرابی است که حرکت و یا حرف قابل رؤیت جانشین حرکت اصلی شود

۷- اعراب نیابی بر چند نوع می باشد؟

- ۱- حرکت فرعی به جای حرکت اصلی
- ۲- حرف به جای حرکت اصلی

۸- در چه مواردی حرکت جانشین حرکت اصلی می شود؟

در دو مورد

- ۱- اعراب اسم غیر منصرف فقط در حالت جر
- ۲- اعراب اسم جمع مؤنث سالم فقط در حالت نصب

۹- در اسم غیر منصرف چه حرکتی جانشین چه حرکتی می باشد؟

- فتحه جانشین کسره می شود
- مانند مررت بأحمد

۱۰- در جمع مؤنث سالم چه حرکتی جانشین چه حرکتی می باشد؟

■ کسره و تنوین جر جانشین فتحه و تنوین نصب می شود

■ مانند رأیتُ مسلماتٍ

۱-در چه مواردی حرکت جانشین حرکت اصلی می شود؟

در سه مورد

- ۱-اسم مثنی
- ۲-جمع مذکر سالم
- ۳-اسماء خمسہ

۱۲- در اسما خمسه چه حرفی جانشین چه حرکتی می شود؟

- واو جانشین ضمه کسره می شود مانند: جاء ابوک
- الف جانشین فتحه می شود مانند: رأیت أباک
- یاء جانشین کسره می شود مانند: مررتُ بأبیک

۱۳- اعراب تقدیری چیست؟

■ در این مورد، نشانه اعراب دیده نمی شود و باید فرض کنیم چنین علامتی وجود دارد.

۱۴- اعراب تقدیری در چند مورد وجود دارد؟

- سه مورد و عبارتند از:
- ۱- اسم مقصور
- ۲- اسم منقوص
- ۳- اسم مضاف به یاء متکلم

۱۵- اعراب اسم مقصور در چه مواردی تقدیری است؟

■ در هر سه حالت رفع و نصب و جر مانند:

■ جاء موسى

■ رأيت موسى

■ مررت بموسى

۱۶- چرا اعراب اسم مقصور در همه مواردی تقدیری است؟

- چون آخرین حرف اسم مقصور الف است و
- الف هم حرف ساکنی است که هیچ گونه ای حرکتی نمی پذیرد

۱۷- اعراب اسم منقوص در چه مواردی تقدیری است؟

- در دو حالت رفع و جر مانند:
- جاء القاضی°
- مررت بالقاضی°

۱۸- اعراب اسم منقوص در چه مواردی ظاهری است؟

■ فقط در حالت نصب ظاهری اصلی است مانند:

■ رأیت القاضیَ

۱۹- اعراب محلی چیست؟

- اعراب محلی مخصوص اسامی مبنی می باشد
- مانند جاء هذا (هذا محلا مرفوع)
- رأیت هذا (هذا محلا منصوب)
- مررت بهذا (هذا محلا مجرور)

۲۰- به چه اسمی مثنی گفته می شود؟

اسمی که :

- ۱- بر دو فرد یا شیء دلالت کند
- ۲- مانند یکدیگر و از یک جنس باشند
- ۳- بر آخر اسم مفرد "ان" و "یا" "ین" افزوده شده باشد
- ۴- امکان برداشتن علامت تشبیه وجود داشته باشد

۲۱- اعراب مثنی از کدام قسم اعراب است؟

■ اعراب ظاهری نیابی

۲۲- نشانه اعراب اسم مثنی در حالت رفع چیست؟

■ در حالت رفع الف به جای ضمه می آید مانند:

■ جاء المعلمُ + ان = جاء المعلمانِ

۲۳- نشانه اعراب اسم مثنی در حالت نصب چیست؟

■ در حالت نصب "ین" به جای فتحه می آید مانند:

■ رأیتُ المعلمَ + ین = رأیتُ المعلمینِ

۲۴- نشانه اعراب اسم مثنی در حالت جر چیست؟

■ مررتُ بالمعلمِ + ین = مررتُ بالمعلمینِ

۲۵- نون در لفظ مثنی چه نامیده می شود و بر چه چیزی دلالت می کند؟

■ نون عدم اضافه

■ نشان می دهد که لفظ مثنی به مابعد خود اضافه نشده
است.

۲۶- چه زمانی نون اسم مثنی حذف می شود؟

■ هرگاه لفظ مثنی به مابعد خود اضافه شود این نون حذف می شود مانند:

■ کتابان + سعید = کتابا سعید (دو کتاب سعید)

۲۷- مثنی کردن اسم مقصور چگونه است؟

- الف یا مقلوب از واو است و یا مقلوب از یاء
- که در هر صورت به اصل خود برمی گردد و
- سپس علامت تشبیه به آن اضافه می شود.

۲۸- مثنی اسم مقصور عصا و فتی به چه صورتی آورده می شود؟

■ عصا + ان = عصوان

■ فتی + ان = فتیان

۲۹- مثنی کردن اسم ممدود بر اساس چه
نکته ای مشخص می شود؟

۱- اصلی ■

۲- زاید ■

۳- مقلوب ■

۳۰- مثنی ساختن اسم ممدودی که همزه آن اصلی باشد چگونه است؟

■ در هنگام تشبیه هیچ تغییری پیدا نمی کند مانند:

■ انشاء + ان = انشاءان , ابتداء + ان = ابتداءان

۳۱- مثنی ساختن اسم ممدودی که همزه آن زاید باشد چگونه است؟

■ همزه زاید نشانه تانیث است که در این صورت قلب به
واو می شود مانند:

■ خضراء + ان = خضراوان

۳۲- مثنی ساختن اسم ممدودی که همزه آن مقلوب باشد چگونه است؟

دو وجه جائز است :

- بدون هیچ تغییری علامت تشبیه را بیاوریم
- بعد از قلب همزه واو, علامت تشبیه را بیاوریم

۳۳- مثنیٰ "دعاء و کساء" چگونه می باشد؟

دو وجه جائز است :

■ دعاء + ان = دعاءان , کساء + ان = کساءان

■ دعاء + ان = دعاوان کساء + ان = کساوان

۳۴- ملحق به مثنی چیست؟

- هر کلمه ای که
- بر دو چیز دلالت کند
- نشانه اعراب آن در حالت رفع الف و در حالت نصب و جر یاء بوده باشد
- ولی یکی از شرایط اسم مثنی را نداشته باشد

۳۵- کلمه کتابان مثنی و یا ملحق به مثنی است؟ چرا؟

- مثنی
- زیرا برداشتن علامت تشبیه امکان پذیر است
- و با برداشتن علامت ، لفظ مثنی تبدیل به مفرد شود.

۳۶- کلمات “ اثنان , اثنتان , كلا , كلتا ” چرا

ملحق به مثنی می باشند؟

- زیرا برداشتن علامت تشبیه امکان پذیر نیست
- و اگر علامت تشبیه از آخرش برداشته شود مفردش باقی نمی ماند.

۳۷- تعریف جمع چیست؟

- هر اسمی که بر بیشتر از دو فرد یا دو چیز دلالت کند
- مانند مسلمون ، بیوت

۳۸- جمع بر چند نوع است؟

جمع بر سه نوع است:

- جمع مکسر
- جمع مذکر سالم
- جمع مؤنث سالم

۳۹- جمع مکسر چیست؟

■ جمعی که در آن ساختمان لفظ مفردش سالم باقی نماند

■ مانند: قلم - اقلام

۴۰- جمع مکسر بر چند نوع است؟

بر دو نوع می باشد :

■ جمع قلت و

■ جمع کثرت

۴۱- جمع قلت چگونه جمع می باشد؟

■ جمع می که بر سه تا ده دلالت می کند

۴۲- جمع قلت دارای چند وزن می باشد؟

چهار وزن و عبارتند از:

■ أَفْعَلَهَ مانند أعمده

■ أَفْعَلَ مانند أشهر

■ فَعَلَهَ مانند فتیه

■ أَفْعَالَ مانند اعمال

۴۳- جمع کثرت چگونه جمعی است؟

■ جمعی که بر بیش از ده تا دلالت می کند

۴۴- جمع کثرت دارای چند وزن می باشد؟

- به جز چهار وزن جمع قلت ،
- باقی اوزان جمع مکسر، جمع کثرت می باشد.
- مانند: کُتُب ، مساجد ، اساطیر

۴۵- جمع مذکر سالم چیست؟

جمعی است که با اضافه کردن:

■ “واو و نون” و یا

■ “یا و نون” به آخر اسم مفرد ساخته می شود

٤٦- جمع مذکر سالم “ معلم ” چگونه ساخته می شود؟

- جاء المعلمُ + ون = جاء المعلمونَ
- رأيتُ المعلمُ + ين = رأيتُ المعلمينَ
- مررتُ بالمعلمِ +ين = مررتُ بالمعلمينَ

۴۷- نون در لفظ جمع مذکر سالم چه نامیده
شود؟

■ نون عدم اضافه نامیده می شود

۴۸- نون در لفظ جمع مذکر سالم بر چه چیزی دلالت می کند؟

■ نشان می دهد که لفظ جمع مذکر سالم به مابعد خود اضافه
نشده است.

۴۹- چه زمانی نون در لفظ جمع مذکر سالم حذف می شود؟

- هرگاه لفظ جمع مذکر سالم به مابعد خود اضافه شود
- این نون حذف می شود مانند:
- معلمون + المدرسه = معلمو المدرسه

۵۰- چه کلماتی می توانند جمع مذکر سالم بسته شوند؟

■ ۱- اسم مذکر (با داشتن شرایط)

■ ۲- صفت مذکر (با داشتن شرایط)

۵۱- شرایط اسم مذکر برای جمع مذکر سالم بسته شدن چیست؟

- ۱- علم باشد # رجل
- ۲- عاقل باشد # قلم ، لاحق ، اسامه
- ۳- بدون تاء تانیث باشد # طلحه ، حمزه ، معاویه
- ۴- هیچ یک از انواع مرکب نباشد

۵۲- اسم مرکب بر چند نوع است؟

بر سه نوع و عبارتند از:

- مرکب مزجی مانند: سیبویه
- مرکب اضافی مانند عبدالله
- مرکب اسنادی مانند: تأبط شراً

۵۳- چگونه اسم مرکب اضافی و جمع بسته
می شود؟

■ باید مضاف جمع بسته شود مانند: عبدالله = عباد الله

۵۴- چگونه اسم مرکب مزجی و جمع بسته می شود؟

■ با آوردن ذوو به اول جمع بسته میشود

■ مانند: ذوو سیبویه

۵۵- چگونه اسم مرکب اسنادی و جمع بسته می شود؟

- با آوردن ذوو به اول جمع بسته میشود
- مانند ذوو تأبط شراً

۵۶- شرایط صفت مذکر برای جمع مذکر سالم بسته شدن چیست؟

- ۱- صفت برای مذکر عاقل باشد
- ۲- تاء تانیث نداشته باشد
- ۳- افعال وصفی نباشد
- ۴- بر وزن فعلان (مونثش = فعلى) نباشد
- ۵- مونث و مذکر آن یکسان نباشد

۵۷- مقصود از افعال وصفی چیست؟

- یعنی افعالی که مونث آن بر وزن فعلاء است
- و بر رنگ، زیور و عیب دلالت کند
- مانند اخضر، أحور، أعور

۵۸- آیا می توان ظمآن و عطشان را جمع
مذکر سالم بست؟

■ زیرا مونث آنها بر وزن فُعْلی می باشد

۵۹- آیا می توان صبور ، جریح ، قتیل را
جمع مذکر سالم بست؟

خیر

زیرا مونث و مذکر آنها یکسان می باشد

۶۰- ملحق به جمع مذکر سالم چیست؟

■ هر گاه کلمه ای یکی از شرایط جمع سالم را نداشته باشد ولی اعرابش مانند جمع مذکر سالم باشد

۶۱- چه کلماتی ملحق به جمع مذکر سالم می باشند

- کلماتی مانند: الفاظ عقود : عشرون تا تسعون ،
- بنون ، اهلون ، اولو ، ارضون
- و کلماتی که در باب سنون است

۶۲- باب سنه چیست؟

- هر کلمه سه حرفی
- که لام الفعل آن حذف شده باشد و
- به جای آن تاء تانیث آمده باشد و
- جمع مکسر بسته نشود. مانند: مئه + مئین ،
- ثبه = ثبین

۶۳- جمع مونث سالم چیست؟

- هر اسم علم مونث
- و یا صفت مونث با الف و تاء جمع بسته می شود مانند:
- زینب = زینبات , فاطمه = فاطمات , معلمه
معلمات

۶۴- به جز اسامی مؤنث، چه کلماتی جمع

مؤنث سالم بسته می شود؟

- ۱- اسم علم مذکری که به تا ختم شده باشد
- مانند: طلحات
- ۲- اسما موجودات غیرعاقل که جمع مکسر نداشته باشند.
- مانند: حمام = حمامات ، اسطبل = اسطبلات ، مستشفی = مستشفيات

۶۵- نشانه اعراب در جمع مونث سالم چگونه است؟

- علامت رفع آن بوسیله ضمه ظاهری
- علامت جر آن بوسیله کسره ظاهری
- علامت نصب آن نیابی است (کسره به نیابت از فتحه می آید)

۶۶- ملحق به جمع مؤنث سالم چیست؟

■ هر کلمه ای که اگر الف و تاء را از آخرش برداریم
مفردش به دست نیاید

٦٧- کدام کلمات به عنوان ملحق به جمع

مؤنث سالم شناخته شده اند؟

■ کلمه "اولات" که به معنی "صاحبات" (دارندگان) است.

■ عرفات (اسم محل)

۶۸- جمع مونث سالم ساختن اسم مقصور

که الف چهارمین حرف و به بعد باشد

چگونه است؟

■ الف قلب به یاء می شود و سپس جمع می شود مانند:

■ لیلی = لیلیات , ذکری = ذکریات

■ مصطفی = مصطفیات , مستشفی = مستشفیاتش

۶۹- جمع مونث سالم ساختن اسم ممدود چگونه است؟

■ حکم همزه در اینجا کاملاً مثل احکام همزه در مثنی است

۷۰- جمع مونث سالم ساختن اسم
ممدودی که همزه آن اصلی باشد چگونه
است؟

■ هیچ تغییری پیدا نمی کند مانند:

■ انشاء = انشاءات , ابتداء = ابتداءات

۷۱- جمع مونث ساختن اسم ممدودی که همزه آن زاید باشد چگونه است؟

قلب به واو می شود مانند:

■ خضراء = خضراوات

■ صحراء = صحراوات

۷۲- جمع مونث ساختن اسم ممدودی که همزه آن مقلوب باشد چگونه است؟

دو وجه جاز است :

■ ۱- بدون هیچ تغییری علامت جمع را به آن اضافه کنیم

■ مانند معطاء = معطاءات

■ ۲- همزه را قلب به واو کرده و سپس جمع ببندیم

■ مانند معطاء = معطاوات

۷۳- اسمی که آخرین حرف آن تاء تانیث

بوده و

قبل از آن الف سومین حرف باشد چگونه

جمع بسته می شود؟

■ الف به اصل خودش برمی گردد و سپس جمع مؤنث سالم بسته می شود

■ مانند: فتاه = فتيات , حصاه = حصيات

■ صلاه = صلوات , قناه = قنوات , فلاه = فلوات

۷۴- اسمی که آخرین حرف آن تاء تانیث

بوده و

قبل از آن الف چهارمین حرف و بعدتر

باشد چگونه جمع بسته می شود؟

■ الف به یا تبدیل می شود و سپس جمع بسته می شود
مانند:

■ مبراه = مبریات

■ مصفاه = مصفیات

■ ملهاه = ملهیات

درس پنجم

نکره و معرفه

هدفهای کلی

- ۱- شناختن مشخصات اسم نکره
- ۲- شناختن اسامی معرفه
- ۳- شناختن ضمایر مرفوع ، منصوب ، مجرور

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نموده و به سوالات پاسخ دهند

- ۱- اسم نکره چه خصوصیتی دارد؟
- ۲- اسم نکره بر چند نوع است؟
- ۳- اسم معرفه چه خصوصیتی دارد؟

۴- اسم معرفه بر چند نوع است؟

۵- ضمیر چیست؟

۶- ضمیر مستتر بر چند نوع است؟

۷- در چه مواردی ضمیر وجوبا مستتر است؟

۸- در چه مواردی ضمیر جوازا مستتر است؟

-
- ۹- ضمایر بارز بر چند دسته هستند؟
 - ۱۰- ضمایر مرفوع متصل در کجا آورده می شود؟
 - ۱۱- ضمایر منصوب متصل در کجا آورده می شود؟
 - ۱۲- ضمایر مجرور متصل در کجا آورده می شود؟
 - ۱۳- کدام ضمایر متصل فاقد ضمیر منفصل می باشند؟

۱۴- ضمیر فصل چیست؟

۱۵- نون وقایه چیست؟

۱۶- در چه مواردی آوردن نون وقایه واجب است؟

۱۷- در چه مواردی آوردن نون وقایه جائز است؟

۱- تعریف اسم نکره چیست؟

■ اسمی که بر شخص یا موجود مشخصی دلالت نکند مانند
قلم , رجل

۲- اسم نکره بر چند نوع است؟

■ بر دو نوع

۱- اسم نکره ای که "ال" می تواند بر اول آن بیاید و معرفه شود مانند رجل الرجل

۲- اسم نکره ای که خودش نمی تواند "ال" بپذیرد ولی کلمه مترادف آن می تواند "ال" بپذیرد.

۳- کدام کلمات، اسم نکره ای بوده که خودش
نمی تواند "ال" بپذیرد ولی کلمه مترادف آن می
تواند "ال" بپذیرد؟

- در اکثر کتب صرفی فقط یک مورد را بیان کرده اند
- و آن کلمه "ذو" می باشد.

۴- ذو به چه معنی است و حکم مترادف آن چیست؟

- ذو یعنی دارنده و مترادف کلمه “صاحب” است.
- ذو ال نمی پذیرد ولی صاحب می تواند ال بپذیرد و
الصاحب شود

۵- اسم معرفه بر چند نوع است؟

■ بر شش نوع

۶- معارف ششگانه کدام کلمات هستند؟

- ۱- ضمائر مانند هو
- ۲- اسم علم مانند ایران ، قریش
- ۳- اسم اشاره مانند هذا
- ۴- اسم موصول مانند الذی
- ۵- اسمی که دارای "ال" باشد مانند الكتاب
- ۶- اسمی که به یکی از موارد بالا اضافه شده باشد مانند غلامک

۷- تعریف ضمیر چیست؟

- کلمه ای است که جانشین اسم می شود
- مانند جاء زید و سلامت علیه (ضمیر "ه" جانشین زید شده است)

۸- ضمیر بر چند نوع است؟

■ دو نوع

۱- بارز

۲- مستتر

۹- ضمیر مستتر بر چند قسم است؟

- بر دو قسم است ؛
- جائز الاستتار
- واجب الاستتار

۱۰- ضمیر بارز بر چند نوع است؟

۱- ضمیر متصل

۲- ضمیر منفصل

۱۱- در چه مواردی ضمائر جائز الاستتار می باشند؟

- ۱- ضمیر مفرد مذکر غائب در فعل ماضی و مضارع
- ۲- ضمیر مفرد مؤنث غائب در فعل ماضی و مضارع

۱۲- در چه مواردی ضمایر واجب الاستتار رمی
باشند؟

۱- ضمیر مفرد مذکر مخاطب , متکلم وحده و متکلم مع
الغیر در فعل مضارع

۲- مفرد مذکر مخاطب در فعل امر حاضر

۱۳- در چه مواردی نمی توان به جای ضمیر اسم
ظاهر آورد؟

■ هرگاه ضمیر واجب الاستتار باشد.

۱۴- ضمائر متصل بر چند دسته هستند؟

سه دسته و عبارتند از:

- ضمیر متصل مرفوع
- ضمیر متصل منصوب
- ضمیر متصل مجرور

۱۵- ضمائر منفصل بر چند دسته هستند؟

دو دسته و عبارتند از:

■ ضمیر منفصل مرفوع , ضمیر منفصل منصوب

۱۶- ضمائر متصل مرفوع در کجا آورده می شوند؟

■ در هنگام صرف صیغه های چهاردگانه به لام الفعل متصل می شود و در هیچ جای دیگری آورده نمی شود

۱۷- ضمائر متصل مرفوع کدام کلمات

هستند؟

عبارتند از:

■ ا، و، ن°، ت، تما، تم، ت، تما، تنّ، ت، نا، ی

۱۸- چه کلماتی ضمیر متصل منصوب می باشند؟

عبارتند از:

- غائب: ه، هما، هم، ها، هما، هنّ،
- مخاطب: ک، کما، کم، ک، کما، کنّ،
- متکلم: ی، نا

۱۹- چه کلماتی ضمیر متصل مجرور می باشند؟

ضمیر متصل مجرور عبارتند از:

- غائب: ه، هما، هم، ها، هما، هنّ،
- مخاطب: ک، کما، کم، ک، کما، کنّ
- متکلم: ی، نا

۲۰- ضمائر منفصل مرفوع کدام کلمات

هستند؟

- عبارتند از:
- غائب: هو، هما، هم، هی، هما، هنّ،
- مخاطب: أنت، أنتما، أنتم، أنت، أنتما، أنتنّ،
- متکلم: أنا، نحن

۲۱- ضمائر منفصل منصوب کدام کلمات

هستند؟

ضمیر منفصل منصوب عبارتند از:

- غائب: اياه , اياهما , اياهم , اياها , اياهما , اياهن
- مخاطب: اياک , اياکما , اياکم , اياک , اياکما , اياکم
- متکلم: اياي , ايانا

۲۲- ضمائر منفصل مجرور کدام کلمات

هستند؟

■ ضمیر منفصل مجرور وجود ندارد

۲۳- چگونه ضمائر متصل منصوب را از ضمائر متصل مجرور تشخیص دهیم؟

- هرگاه ضمیر بعد از فعل و یا حروف مشبیه بالفعل قرار گیرد منصوب می باشد . مانند نصرتك , انك
- هرگاه ضمیر بعد از حروف جر و یا اسم قرار گیرد مجرور می باشد
- مانند عليك , كتابك

۲۴- ضمیر فصل چیست؟

■ ضمیر مرفوع منفصلی که بین مبتدا و خبر قرار می گیرد تا خبر با صفت اشتباه نشود.

۲۵- شرایط آوردن ضمیر فصل چیست؟

۱- مبتدا باید معرفه باشد

۲- خبر باید معرفه باشد و یا نکره شبه معرفه باشد

■ مانند : زید هو العالم , كنت أنت الرقیب ,

■ إنَّ شانئک هو الابرء , هؤلاء بناتی هنَّ أطهر لکم

۲۶- نکره شبه معرفه چیست؟

- نکره ای که امکان آوردن "ال" بر اولش نباشد
- مانند هؤلاء بناتی هنّ أطهر لكم

۲۷- ضمیر فصل از نظر جنس و عدد چگونه آورده می شود؟

■ باید از نظر جنس و عدد با مرجع خود , مطابقت داشته
باشد.

۲۸- نون وقایه (حفظ کننده) چیست؟

- حرف نون که قبل از یاء متکلم آورده می شود تا کلمه را از کسره اجباری حفظ کند.
- مانند نون در کلمه ضربنی

۲۹- در چه فعلهایی آوردن نون وقایه واجب
است؟

■ بعد از کلیه افعال به جز مثنی مضارع و جمع مذکر مضارع

۳۰- در چه حروفی آوردن نون وقایه واجب است؟

■ ۱- بعد از دو حرف جر "من" و "عن"

■ ۲- بعد از لیت : لیتنی

۳۱- در چه افعالی آوردن نون وقایه جائز است؟

- بعد از افعال مثنی مضارع و جمع مذکر مضارع
- مانند یضربانی = یضربانی

۳۲- بعد از چه حروفی آوردن نون وقایه جائز است؟

■ بعد از حروف مشبیه بالفعل به جز لیت

■ مانند اینی = اینی

۳۳- در چه اسم‌هایی آوردن نون وقایه واجب و
جائز است؟

■ نون وقایه در هیچ اسمی آورده نمی‌شود

درس ششم

اسماء اشاره و موصولات

هدفهای کلی

- ۱- آشنایی با انواع اسم اشاره
- ۲- آشنایی با انواع اسم موصول , صله و ضمیر عائد

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نموده و به سوالات پاسخ دهند.

- ۱- اسم اشاره چیست؟
- ۲- اسم اشاره بر چند نوع است؟
- ۳- اسم اشاره به نزدیک چه مشخصه ای دارد؟
- ۴- اسم اشاره به متوسط چه مشخصه ای دارد؟

۵- اسم اشاره به دور چه مشخصه ای دارد؟

۶- کاف خطاب چیست؟

۷- اسم اشاره به مکان بر چند نوع است؟

۸- اسم موصول چیست؟

۹- صله موصول بر چند نوع است؟

۱۰- ضمير عائد چيست؟

۱۱- اسم موصول بر چند نوع است؟

۱۲- اسمهاي موصول خاص کدامند؟

۱۳- اسمهاي موصول مشترك کدامند؟

۱۴- چه زماني "ذا" اسم موصول به شمار مي آيد؟

۱۵- چه زماني ذا لغو بوده و معنای خاصی ندارد؟

۱- اسم اشاره چه نوع اسمی است؟

■ کلمه ای که برای اشاره کردن به موجودات بکار می رود

۲- اسم اشاره بر چند نوع است؟

■ بر سه نوع :

- ۱- اسم اشاره به نزدیک
- ۲- اسم اشاره به متوسط
- ۳- اسم اشاره به دور

۳- چگونه اسم اشاره به نزدیک بودن مشا رالیه دلالت می کند؟

- قبل از اسمی که برای اشاره کردن به نزدیک به کار می رود
“ها” تنبیه اضافه می شود تا همین نزدیک بودن فهمیده
شود. مانند ها + ذا = هذا

۴- کدام کلمات, اسم های اشاره به نزدیک می باشند؟

- اسم های اشاره به نزدیک عبارتند از :
- هذا , هذان , هؤلاء , هذه , هاتان , هؤلاء

۵- چگونه اسم اشاره به متوسط بودن فاصله مشا رالیه دلالت می کند؟

■ بعد از اسم اشاره به متوسط , کاف خطاب می آید

■ مانند ذا + ک = ذاک

۶- کدام کلمات, اسم های اشاره به متوسط می باشند؟

- اسم های اشاره به متوسط عبارتند از :
- ذاک , دانک , اولئک , تیک , تانک , اولئک

۷- کاف خطاب چیست؟

■ حرف "کاف" که بعد از اسم اشاره می آید حرف خطاب است

۸- کاف خطاب بر چه چیزی دلالت می

کند؟

- ضمن دلالت کردن به موجودات غیر نزدیک ، بیانگر این است که گوینده متکلم خودرا نیز مورد خطاب قرار می دهد

۹- معنی کلمہ “ ذاک ” چیست؟

- اشاره به این موجودی می‌کنم که خیلی دور نیست و در عین حال با تو متکلم صحبت می‌کنم.

۱۰ - آیا کاف خطاب متناسب با تعداد و جنس مخاطب آورده می شود؟

- در اکثر موارد مفرد مذکر آورده می شود
- ولی در بعضی از آیات قرآن کریم ، متناسب با تعداد و جنس مخاطب آورده شده است
- مانند ذلکم ، تلکم ، ذلکن

۱۱- چگونه اسم اشاره به دور بودن فاصله مشاریه دلالت می کند؟

- در بعد از اسم اشاره ، "لام بُعد" آورده می شود.
- "لام بُعد" بر دور بودن مشار الیه دلالت می کند
- اسم اشاره + لام بعد + کاف خطاب = ذلک

۱۲- کدام کلمات برای اشاره به دور استفاده می شود؟

■ اسم اشاره به دور عبارتند از:

■ ذلک , ذانک , اولالک , تلک , تانک , اولالک

۱۳- اسم اشاره به مکان بر چند نوع است؟

- ۱- اسم اشاره به نزدیک: هنا
- ۲- اسم اشاره به متوسط: هناک
- ۳- اسم اشاره به دور: هنالک , ثمّة , ثمّ

۱۴- : کلمات ثَمَّه و ثَمَّ چه نوع کلماتی

هستند؟

■ همیشه ظرف بوده و مبنی بر فتح هستند و بر مکان دور دلالت می کنند.

۱۵- اسم موصول چیست؟

■ اسم معرفه ای است که مقصود واقعی از آن بوسیله جمله مابعدش فهمیده می شود

۱۶- صله موصول چیست؟

■ جمله ای که بعد از موصول آمده و در باره آن توضیح می دهد

۱۷- ضمیر عائد چیست؟

- ضمیر ضمیر بارز یا مستتری است که
- صله موصول بوسیله آن با موصول ارتباط پیدا می کند.

۱۸ - در جمله "أكرمت الذي ساعدك" چه کلمه ای ضمیر عائد است؟

- ضمیر مستتر هو که فاعل ساعد نیز می باشد
- به الذی بر می گردد و ضمیر عائد محسوب می شود.

۱۹- اسم موصول بر چند نوع می باشد؟

۱- اسم موصول خاص

۲- اسم موصول مشترك

۲۰- چه کلماتی اسم موصول خاص هستند؟

■ عبارتند از:

■ الذی , اللذان , اللاتی , التی , اللتان , اللاتی

۲۱- چه کلماتی اسم موصول مشترک هستند؟

■ اسم موصول مشترک, عبارتند از: مَنْ , ما , أیّ , ذا ,

۲۲- اسم موصول “مَنْ” در چه مواردی بکار می رود؟

- برای موجودات عاقل بکار می رود
- مانند شکرْت من ساعدنی

۲۳- اسم موصول “ ما ” در چه مواردی بکار می رود؟

- ما : برای موجودات غیر عاقل بکار می رود
- مانند رأیت ما اشتریته

۲۴- اسم موصول "أى" در چه مواردی

بکار می رود؟

■ **أى**: برای کلیه موجودات اعم از عاقل و غیر عاقل بکار می رود

■ مانند لا تدرى بأى أرض تموت

۲۵- چه زمانی “ذا” اسم موصول است؟

- زمانی که شرایط زیر را داشته باشد:
- ۱- قبل از ذا اسم استفهام من و ما قرار بگیرد
- ۲- بعد از ذا جمله و یا شبه جمله آورده شود
- مانند : من ذا فعل هذا؟
- یسألونک ما ذا ینفقون؟

۲۶- چه زمانی “ذا” لغومی باشد؟

- زمانی بخشی از کلمه بوده و معنای خاصی نداشته باشد، اصطلاحاً لغو است.

۲۷- در کدام کلمه ذا لغو است؟

■ ذا در اسم استفهام "لماذا" لغو است

درس هفتم

فعل و انواع آن

هدفهای کلی

- ۱- آشنایی با فعلهای ماضی , مضارع , امر
- ۲- آشنایی با فعلهای جامد و متصرف
- ۳- آشنایی با فعلهای مبنی و معرب

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نموده و به سوالات پاسخ دهند.

- ۱- تعریف فعل چیست؟
- ۲- فعل بر چند قسم است؟
- ۳- فعل مضارع چه نوع فعلی است؟
- ۴- نشانه های فعل ماضی چیست؟

- ۵- نشانه های فعل مضارع چیست؟
- ۶- نشانه های فعل امر چیست؟
- ۷- در چه مواردی فعل ماضی بر زمان حال دلالت می کند؟
- ۸- در چه مواردی فعل ماضی بر زمان آینده دلالت می کند؟
- ۹- در چه مواردی فعل مضارع بر گذشته حال دلالت می کند؟

■ ۱۰- فعل جامد چیست؟

■ ۱۱- فعل متصرف بر چند نوع است؟

■ ۱۲- فعل ناقص التصرف چیست؟

■ ۱۳- فعل تام التصرف چیست؟

- ۱۴- فعل ماضی چه حالت اعرابی دارد؟
- ۱۵- فعل امر چه حالت اعرابی دارد؟
- ۱۶- فعل مضارع چه حالت اعرابی دارد؟
- ۱۷- در چه مواردی فعل مضارع مبنی می باشد؟

۱- فعل چیست؟

- کلمه ای که دارای معنای مستقل بوده و
- بر انجام کاری در زمان مشخصی دلالت کند
- مانند ذهب زید

۲- فعل بر چند نوع است؟

■ سه نوع

۱- ماضی

۲- مضارع

۳- امر

۳- فعل ماضی چیست؟

■ فعلی که بر انجام عملی در گذشته دلالت می کند.

۴- در چه مواردی فعل ماضی بر حال یا آینده دلالت می کند؟

■ در سه مورد و در صورتی که دلالت کنند بر:

۱- انشاء (عقود)

۲- دعاء و نفرین

۳- بعد از إذا بیاید

۵- مقصود از فعل ماضی دلالت کننده بر انشاء چیست؟

■ یعنی مقصود از بکار بردن فعل ماضی ، انشاء (ایجاد وضعیت حقوقی خاصی) باشد، بر حال دلالت می کند مانند

■ بعثک الدار یعنی ابیعک الدار ، قبلتُ یعنی أقبلُ

۶- مقصود از فعل ماضی دلالت کننده بر دعا چیست؟

- یعنی مقصود از فعل ماضی دعا و یا نفرین باشد
- که در این صورت بر آینده دلالت می کند مانند
- غفر الله لك یعنی ارجو أن يغفر الله لك
- تبت يد الظالم یعنی تتب يد الظالم

۷- اگر فعل ماضی بعد از ادوات شرط “إن و إذا”
قرار بگیرد چه خصوصیتی پیدا می کند؟

■ إذا” قرار بگیرد چه خصوصیتی پیدا می کند؟

■ بر آینده دلالت می کند مانند

■ إذا جاء نصر الله والفتح , إن صبرتَ تظفر

۱- علامت فعل ماضی چیست؟

■ الف :تاء متحرک؛ که ضمیر مرفوع می باشد مانند تاء در
خرجتُ

■ ب :تاء ساکن

۹- تاء ساکن بعد از فعل ماضی بر چه چیزی دلالت می کند؟

- بر مونث بودن فاعل یا نایب فاعل مابعدش دلالت می کند
- مانند ذهبت سعیده

۱۰- فعل مضارع چیست؟

■ فعلی که بر انجام کاری در زمان حال یا آینده دلالت می کند.

۱۱- چه زمانی فعل مضارع بر گذشته دلالت می کند؟

- اگر قبل از فعل مضارع حروف لم و لمّا قرار بگیرد ، فعل مضارع تبدیل به ماضی منفی می شود.
- مانند لمّا أذهب الى السفر یعنی هنوز به مسافرت نرفته ام

۱۲- نشانه های فعل مضارع چیست؟

- الف: حروف لم, لمّا, لن, سین و سوف فقط قبل از فعل مضارع می آیند
- ب: حروف مضارعه

۱۳- حروف مضارعه چه حروفی هستند؟

- حروفی که قبل از فاء الفعل قرار می گیرند و عبارتند از:
- ا، ت، ی، ن = اتین
- مانند اذهب، تذهبن، يذهب، نذهب

۱۴- فعل امر چیست؟

- فعلی است که از مخاطب می خواهد تا بعد از پایان سخنش آن گفتار را عملی سازد
- مانند إقرأ درسک

۱۵- چگونه فعل امر را از اسم فعل تشخیص

دهیم؟

■ اگر آن کلمه نون تاکید و یاء مخاطبه بپذیرد ، فعل است
مانند

■ أكرمنّ

۱۶- چگونه اسم فعل امر را از فعل امر تشخیص دهیم؟

- اگر آن کلمه نون تاکید و یاء مخاطبه نتواند بپذیرد ، اسم فعل است مانند
- صه° یعنی أسَّكت ، مه° یعنی أكفف

۱۷- از نظر نویسندگان این کتاب چرا فعل امر

غائب , فعل مضارع محسوب می شود؟

- زیرا وزن و ساختار جداگانه ای غیر از فعل مضارع ندارد
- و اگر هم بر امر دلالت می کند بواسطه حرف لام است که در اولش آمده است.

۱۸-انواع فعل از نظر کیفیت صرف بر چند دسته است؟

■ دو دسته

الف: فعل جامد

ب: فعل متصرف

۱۹- فعل جامد چیست؟

- افعالی هستند که فقط در یکی از زمانهای ماضی ، مضارع و امر صرف می شوند

۲۰- افعال جامد بر چند دسته هستند؟

■ پنج دسته و عبارتند از:

۱- فعل ناقصه لیس و مادام

۲- افعال مدح و ذم از قبیل نِعَمَ , بئسَ , حَبِّدَا

۳- افعال تعجب

۴- افعال استثناء که عبارتند از خلا , عدا

۵- افعالی که فقط امر آنها آورده شده است مانند هاتِ , تعالِ

۲۱- افعال لیس و مادام در چه زمانهایی صرف می شوند؟

■ فقط در زمان ماضی صرف می شوند

۲۲- فعل تعجب چیست؟

- افعالی که بر وزن ماأفعلَ و أَفْعِلْ ° ب آورده می شوند
- مانند ما أكرم زیداً

۲۳- افعال متصرف بر چند دسته تقسیم می شوند؟

■ بر دو دسته تقسیم می شوند و عبارتند از:

۱- افعال ناقص التصرف

۲- افعال تام التصرف

۲۴- افعال ناقص التصرف چه نوع افعالی هستند؟

۱- افعالی که فقط در دو ساختار از سه ساختار ماضی، مضارع و امر صرف می‌شوند مانند

■ کاد، اوشک، مازال (که ماضی و مضارع دارند)

■ یدع، دع - یدر، ذر (که مضارع و امر دارند)

۲۵- افعال تام التصرف چه نوع افعالی هستند؟

- ۲- افعالی که در هر چهارده صیغه ماضی، مضارع و امر
صرف می شوند مانند جلس

۲۶- حالات اعرابی افعال چگونه است؟

■ فعل ماضی و امر مبنی هستند و فعل مضارع به جز صیغه جمع مونث غائب و مخاطب معرب می باشد

۲۷- فعل ماضی، مبنی بر چه حرکتی است؟

■ دارای سه بنا است

الف: مبنی بر فتح

ب: مبنی بر ضم

ج: مبنی بر سکون

۲۸- کدام فعلهای ماضی مبنی بر فتح می باشند؟

■ اوزان مبنی بر فتح عبارتند از:

■ ذهب , ذهباً , ذهبتُ , ذهبتا

۲۹- کدام فعلهای ماضی مبنی برضم می باشند؟

ب: یک وزن مبنی برضم است و عبارت است از
■ جمع مذکر غائب ذهبوا

۳۰- کدام فعلهای ماضی مبنی بر سکون می باشند؟

اوزان مبنی بر سکون عبارتند از:

■ کلیه صیغه هایی که به ضمیر مرفوع متحرک متصل می شود

■ مانند ذَهَبْنَ ، ذَهَبْتَ ، ذَهَبْتُمْ

۳۱- فعل امر مبنی بر چه چیزی است؟

■ مبنی بر یکی از چهار مورد می باشد:

■ سکون

■ حذف نون عوض رفع

■ فتح

■ حذف حرف عله

۳۲- در چه مواردی فعل امر مبنی بر سکون می باشد؟

- در مواردی که فعل صحیح الآخر بوده
- و به جز ضمیر جمع مونث ضمیر دیگری به آن متصل نشده باشد
- مانند أكرم أخاك, أكرمَنْ

۳۳- در چه مواردی فعل امر مبنی بر حذف نون عوض رفع می باشد؟

- در صیغه های مثنی مانند اکرما
- جمع مذکر مانند اکرموا
- مفرد مونث مخاطب مانند اکرمی

۳۴- در چه مواردی فعل امر مبنی بر فتح می باشد؟

- صیغه مفرد مذکر مخاطب اگر دارای نون تاکید باشد مبنی بر فتح خواهد بود
- مانند أَكْرَمَنَّ

۳۵- در چه مواردی فعل امر مبنی بر حذف حرف
عله می باشد؟

■ در فعل ناقص مانند اُدع

۳۶- در چه مواردی فعل مضارع مبنی است؟

■ در دو مورد مبنی است:

۱- صیغه ۶ و ۱۲

۲- داشتن نون تاکید (در بعضی صیغه ها)

۳۷- فعل مضارع در صیغه های جمع مونث غائب و مخاطب مبنی بر چه می باشند؟

■ مبنی بر سکون می باشند مانند یجلسنَ , تجلسنَ

۳۸- چه زمانی نون تاکید باعث مبنی شدن فعل مضارع می شود؟

■ هر گاه در فعل مضارع نون تاکید مستقیما به لام الفعل متصل شود

■ در این صورت مبنی بر فتح می گردد

۳۹- کدام صیغه های فعل مضارع به دلیل داشتن نون تاکید مبنی می باشند؟

- ۱-مفرد مذکر غائب
 - ۲-مفرد مؤنث غائب
 - ۳-مفرد مذکر مخاطب
 - ۴-متکلم وحده
 - ۵-متکلم مع الغير
- مانند يجلسنَّ

درس هشتم

اعراب فعل مضارع هدفهای کلی

- ۱- شناختن عوامل نصب و جزم فعل مضارع
- ۲- شناختن موارد آن ناصبه مقدره
- ۳- شناختن موارد مجزوم شدن فعل مضارع

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نموده و به سوالات پاسخ دهند

- ۱- تعریف فعل مضارع چیست؟
- ۲- فعل مضارع در چه مواردی شبیه اسم است؟
- ۳- اعراب فعل مضارع بر چند نوع است؟
- ۴- چه زمانی فعل مضارع مرفوع است؟

- ۵- چه زمانی فعل مضارع منصوب است؟
- ۶- چه زمانی فعل مضارع مجزوم است؟
- ۷- نشانه های رفع فعل مضارع چیست؟
- ۸- نشانه های نصب فعل مضارع چیست؟

- ۹- نشانه های جزم فعل مضارع چیست؟
- ۱۰- در چه مواردی حرف مضارعه مفتوح است؟
- ۱۱- در چه مواردی حرف مضارعه مضموم است؟
- ۱۲- چه حروفی باعث منصوب شدن فعل مضارع می شوند؟
- ۱۳- در چه مواردی آن ناصبه در تقدیر است؟

■ ۱۴- در چه مواردی فعل مضارع بعد از آن منصوب نمی شود؟

■ ۱۵- آن ناصبه باعث چه تغییری در ساختار جمله می شود؟

■ ۱۶- لن بر چه معنایی دلالت می کند؟

■ ۱۷- کی بر چه معنایی دلالت می کند؟

■ ۱۸- إذن چه زمانی باعث نصب فعل مضارع می شود؟

- ۱۹- لام جحد چیست؟
- ۲۰- چه زمانی آن ناصبه بعد از او در تقدیر است؟
- ۲۱- چه زمانی آن ناصبه بعد از فاء سببیه در تقدیر است؟
- ۲۲- چه زمانی آن ناصبه بعد از واو معیه در تقدیر است؟

- ۲۳- جملات طلبی بر چند نوع هستند؟
- ۲۴- - کلماتی که فعل مضارع را مجزوم می کنند بر چند نوع هستند؟
- ۲۵- چه کلماتی باعث جزم یک فعل مضارع می شوند؟
- ۲۶- کدام کلمات باعث جزم دو فعل مضارع می شوند؟

۱- چرا فعل مضارع را به این اسم نامیده اند ؟

- چون کلمه “مضارع” یعنی مشابه
- و فعل مضارع در سه مورد شبیه اسم است

۲- فعل مضارع در چه مواردی شبیه اسم است؟

■ در سه مورد شبیه اسم است که عبارتند از:

۱- تعداد حروف

۲- حرکت و سکون حروف

۳- دلالت بر زمان

۳- تعداد حروف فعل مضارع با کدام اسم یکسان است؟

- تعداد حروف فعل مضارع با اسم فاعل آن یکسان است
- مانند یکتب و کاتب

۴-مانند یکتب و کاتب

- حروف متحرک و ساکن فعل مضارع شبیه اسم فاعل است
- مانند یکتب و کاتب

۵- زمان فعل مضارع با کدام اسم یکسان است؟

■ فعل مضارع بر حال و آینده دلالت می کند و اسم فاعل نیز می توانند در شرایط خاصی بر حال و آینده دلالت کنند مانند

■ یذهب علیّ الی الجامعه الآن او غداً = علیّ ذاهب الی الجامعه الآن او غداً

۶- حرف مضارعه چه حرکتی دارد؟

■ حرف مضارعه همیشه مفتوح است به جز در دو

۱- فعل مضارع مجهول

۲- فعل در بعضی از ابواب ثلاثی مزید و رباعی مجرد

۷- حرف مضارعه فعل مضارع مجهول چه حرکتی دارد؟

- مضموم است
- مانند یُکتب - یُکتب

۸- حرف مضارعه فعل مضارع در چه ابوابی مضموم است؟

■ در یکی از ابواب چهارگانه زیر؛

■ افعال مانند يُكْرَمُ

■ تفعیل مانند يُكْرَمُ

■ مفاعله مانند يُشَاهِدُ

■ فعلله (رباعی مجرد) مانند يُزَلْزَلُ

۹- اعراب فعل مضارع دارای چند حالت است؟

■ سه حالت است:

۱- رفع ۲- نصب ۳- جزم

۱۰- نشانه رفع در فعل مضارع بر چند قسم می باشد؟

- سه قسم می باشد
- الف : ضمه مانند **یذهبُ**
- ب: نون عوض رفع مانند **یذهبان**
- ج: ضمه تقدیری در افعال ناقصه مانند **یدعو ، یرمی ، یخشی**

۱۱- نشانه نصب در فعل مضارع بر چند قسم می باشد؟

■ بر سه قسم است:

الف: فتحه مانند اُن یذهب

ب: حذف نون عوض رفع مانند اُن یذهبوا

ج: تقدیری مانند اُن یخشی

۱۳- حروف ناصبه فعل مضارع چند تا می باشند؟

■ چهار حرف

■ و عبارتند از:

■ ۱- أن

■ ۲- لن

■ ۳- کی

■ ۴- إذن

۱۴- بعد از چه حروفی فعل مضارع به وسیله
آن مقدره منصوب می شود؟

■ بعد از پنج حرف و عبارتند از :

■ ۱- حتی

■ ۲- لام

■ ۳- أو

■ ۴- فاء

■ ۵- واو

۱۵- مقصود از آن ناصبه مقدره چیست؟

■ یعنی این که آن ناصبه حذف شده است ولی اثر خود را باقی گذاشته است.

۱۶- آن ناصبه چه تاثیری در فعل مضارع می گذارد؟

- فعل مضارع ما بعد خود را مؤول به مصدر می کند
- آن ناصبه + فعل مضارع + فاعل یا نائب فاعل = مصدر
- مصدر مؤول می تواند اکثر نقش های اسم را محلا بپذیرد

۱۷- در چه مواردی “أن” حرف ناصبه نیست و فعل مضارع را منصوب نمی کند؟

الف: أن حرف تفسیر باشد

ب: أن: زائده باشد

ج: أن: حرف مشبهه بالفعل خفیفه باشد

۱۸- لن چه معنایی را می رساند؟

■ بر نفی ابد دلالت می کند مانند:

■ لن تنال شفاعتنا من إستخف بالصلوة

۱۹- کی چه معنایی را می رساند؟

■ ما بعد خود را تبدیل به مصدر کرده و علت جمله قبلی را بیان می کند مانند:

■ انصح التلمیذ کی ینجح فی عمله

۲۰- اذن چه معنایی را می رساند؟

■ حرف جواب و جزاء است مانند:

■ سَأزورک غداً --- اذن اُکرمک

۲۱- در چه صورت اِذن می تواند فعل مضارع را منصوب کند؟

۱- اِذن در اول جمله آورده شود

۲- بین آن و فعل مضارع هیچ کلمه ای به جز قسم فاصله نینداخته باشد

۳- جمله مابعدش بر آینده دلالت کند

۲۲- چه زمانی آن ناصبه بعد از “حتی” در تقدیر
بوده و باعث نصب می شود؟

■ الف: فعل بر آینده دلالت کند

■ ب: حتی به معنی “تا اینکه” و “یا برای اینکه” باشد

۲۳- چه زمانی آن ناصبه بعد از “أو” در تقدیر

بوده و باعث نصب می شود؟

■ أو به معنی “تا اینکه” و یا “مگر این که” باشد

■ مانند لأضربن المذنب أو يتوبَ

۲۴- چه زمانی آن ناصبه بعد از "لام" در تقدیر
بوده و باعث نصب می شود؟

الف: لام, لامِ جحد باشد

ب: لام, لام تعلیل باشد

۲۵- لام جحدو چيست؟

- حرفی است که قبل از آن کان منفی آمده است
- و بعد از آن نیز فعل مضارع می آید
- تا منفی بودن جمله را تاکید کند
- مانند ماكنت لأنقضَ العهدَ

۲۶- لام تعلیل چیست؟

- حرف جری است که آمده است تا علت وقوع جمله ماقبل از خود را بیان کند
- مانند قرأت درسی لأنجح فی الامتحان

۲۷- چرا حتما بعد از لام , آن ناصبه مقدره باید در نظر گرفته شود؟

- زیرا لام حرف جر است و حتما بعد از حروف جر فقط اسم می آید
- ان ناصبه جمله مابعد از خود را تبدیل به مصدر می کند

۲۸- چه زمانی آن ناصبه بعد از لام تعلیل در تقدیر
است؟

■ زمانی که بعد از لام فعل مضارع آورده شود

۲۹- چه زمانی آن ناصبه بعد از "فاء سببیه" در تقدیر بوده و باعث نصب می شود؟

■ زمانی که قبل از آن جمله منفی و یا جمله طلبی آمده
باشد. مانند:

■ إِتقِ اللهَ فَيَكُونُ عَوْنَكَ

۳۰- کدام جملات، جمله طلبی به شمار می آیند؟

■ جمله طلبی بر هفت قسم می باشد و عبارتند از:

■ ۱- امر

■ ۲- نهی

■ ۳- تمنی

■ ۴- ترجی

■ ۵- تحضیض

■ ۶- استفهام

■ ۷- عذ

۳۱- چه زمانی آن ناصبه بعد از “واو معیه” در تقدیر بوده و باعث نصب می شود؟

- اگر قبل از آن جمله منفی و یا جمله طلبی آمده باشد. مانند:
- هلاًّ تحترم جارک و تعاونه

۳۱- نشانه جزم در فعل مضارع چند چیز است؟

■ سه چیز که عبارتند از:

- ۱- حذف ضمه مانند لم یذهب
- ۲- حذف نون عوض رفع مانند لم یذهبوا
- ۳- حذف حرف عله در فعل ناقص مانند لم یدع

۳۲- کلماتی که فعل مضارع را مجزوم می کنند بر
چند دسته هستند؟

■ دو دسته:

الف: حروف جازمه و عبارتند از: لم , لما , لام امر , لای نهی ,
إن شرطیه

■ إذما شرطیه

■ ب: اسماء شرط از قبیل این , متی , أیان , أی

۳۳- کدامیک از اسما شرط معرب می باشند؟

■ تمامی اسما شرط مبنی می باشند و فقط “أی” معرب می باشد

۳۴- جمله شرطیه از چند قسمت تشکیل شده است؟

- از دو قسمت تشکیل شده است؛
- فعل شرط
- جزاء شرط

۳۵- قسمت اول جمله شرطیه که بعد از ادات
شرط قرار می گیرد چه خصوصیتی دارد؟

■ حتما فعلیه است و اگر فعلی دیده نشود باید فعلی را در
تقدیر گرفت

۳۶- چه زمانی آوردن فاء جزائیه واجب است؟

- هرگاه جمله شرط تحت هیچ شرایطی نتواند بعد از ادات شرط قرار گیرد

۳۷- بر اول کدام جملات, آوردن فاء جزائیه واجب است؟

۱- جمله اسمیه

۲- فعل طلبی

۳- مضارع منفی شده بوسیله لن

۴- مضارع منفی شده به وسیله ما

۵- ماضی همراه با "قد"

۶- مضارع همراه با سین و سوف

۳۸- چه زمانی جمله طلبی می تواند باعث جزم فعل ما بعد از خود شود؟

۱- اگر بدون "فاء" باشد

۲- به عنوان معلول جمله طلبی آورده شده باشد

■ مانند: قولوا لا اله الا الله تفلحوا

درس نهم

معرب و مبنی و انواع بناء

هدفهای کلی

۱- شناخت نشانه های اعراب اسم

۲- شناختن انواع اعراب ظاهری , تقدیری و محلی

۳- شناختن اسامی مبنی و انواع بنا

Payam Noor University Ebook

PNUeb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور...

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نموده و به سوالات پاسخ دهند

- ۱- کلمه معرب چیست؟
- ۲- کلمه مبنی چیست؟
- ۳- کلمات دارای چند حالت اعرابی می باشند؟

■ ۴- اسم معرب چه حرکاتی را می پذیرد؟

■ ۵- اعراب نیابی چیست؟

■ ۶- در چه مواردی اعراب اسامی نیابی است؟

■ ۷- نشانه اعراب در مثنی چیست؟

- ۸- نشانه اعراب در جمع مذکر سالم چیست؟
- ۹- اعراب اسماء سته چگونه است؟
- ۱۰- اعراب تقدیری چیست؟
- ۱۱- در چه مواردی اعراب فعل مضارع , تقدیری است؟

■ ۱۲- در چه مواردی اعراب اسم و تقدیری است؟

■ ۱۳- اعراب محلی چیست؟

■ ۱۴- اسامی مبنی بر چند دسته هستند؟

■ ۱۵- علامات بناء بر چند قسم است؟

۱- کلمات از نظر اعراب به چند دسته تقسیم می شوند؟

- به دو دسته تقسیم می شوند:
- معرب و مبنی

۲- معرب چیست؟

■ کلمه ای که اعراب آن به خاطر عواملی که به اولش می آید تغییر پیدا می کند مانند:

■ فی + الدار = فی الدار

■ قائد + المسلمون = قائد المسلمین

۳- مبنی چیست؟

■ کلمه ای که حرکت حروف آخر آن ثابت بوده و تغییر نمی یابد مانند:

■ علی + الذین = علی الذین

■ فی + ذلک = فی ذلک

۳ - اعراب حروف چگونه است؟

■ حروف؛ کلاً مبنی هستند

۴- اعراب فعل ماضی چگونه است؟

■ فعل ماضی مبنی است

۵- اعراب فعل امر چگونه است؟

■ فعل امر مبنی است

۶- فعل امر مبنی بر چیست؟

- مبنی بر یکی از سه مورد زیر است:
- مبنی بر سکون
- مبنی بر حذف نون عوض رفع
- مبنی بر حذف حرف عله در فعل ناقص

۷- اعراب فعل مضارع چگونه است؟

- فعل مضارع معرب است به جز
- صیغه ۶ و ۱۲ (جمع مونث غائب و مخاطب)
- و صیغه هایی که نون تاکید مستقیما به لام الفعل متصل می شود

۸- در چه صیغه هایی نون تاکید مستقما به لام الفعل متصل می شود؟

- در پنج صیغه و عبارتند از:
- ۱- مفرد مذکر غائب
- ۲- مفرد مؤنث غائب
- ۳- مفرد مذکر مخاطب
- ۴- متکلم وحده
- ۵- متکلم مع الغير
-

۹- اعراب اسمها چگونه است؟

■ تمامی اسامی به جز ده گروه معرب می باشند

۱۰- کدام اسامی مبنی می باشند؟

- ۱- ضمائر
- ۲- اسماء اشاره
- ۳- اسماء شرط
- ۴- اسماء استفهام
- ۵- اسم موصول (به جز مثنی)

- ۶- اسم فعل
- ۷- اسم مرکب
- ۸- بعضی از ظروف
- ۱۰- منادی مفرد معرفه
- ۱۱- اسم لای نفی جنس (در بعضی از حالات)

۱۱- اعراب اسم معرب بر چند نوع است؟

■ ۱- ظاهری (اصلی و نیابی)

■ ۲- تقدیری

۱۲- نشانه اعراب اصلی در اسم چیست؟

- ضمه نشانه رفع
- فتحه نشانه نصب
- کسره نشانه جر

۱۳- نشانه اعراب اصلی در فعل چیست؟

■ حرکت است ؛

■ ضمه نشانه رفع

■ فتحه نشانه نصب

■ سکون نشانه جزم

۱۴- نشانه اعراب نیابی در فعل مضارع چیست؟

- نون به عوض ضمّه و نشانه رفع
- حذف نون عوض رفع نشانه نصب
- حذف حرف عله در فعل ناقص نشانه جزم

۱۵- نشانه اعراب نیابی (فرعی) در اسم چیست؟

- ۱- حرکت نیابی به جای حرکت اصلی
- ۱- حرف به جای حرکت اصلی

۱۶- در چه اسمهایی حرکت به جای حرکت دیگری آورده شده است؟

- در جمع مونث سالم (کسره به جای فتحه)
- اسم غیرمنصرف (فتحه به جای کسره)

۱۷- در چه اسمهایی حرف به جای حرکت دیگری آورده شده است؟

- ۱- در اسم مثنی
- ۲- جمع مذکر سالم
- ۳- اسماء سته

۱۸- در اسم مثنی حرف به جای کدام حرکت (اعراب) می آید؟

■ الف به جای ضمه

■ یاء به جای فتحة و کسرة

۱۹- در جمع مذکر سالم حرف به جای کدام حرکت (اعراب) می آید؟

- واو به جای ضمه مانند
- ذهب المعلمون
- یاء به جای فتحه و کسره مانند
- رأیت المعلمین
- مررت بالمعلمین

۲۰- در اسماء سته حرف به جای کدام حرکت (اعراب) می آید؟

- واو به جای ضمه مانند جاء ابوک
- الف به جای فتحة مانند رأیت أباک
- یاء به جای کسرة مانند مررب بابیک

۲۱- در چه صورتی اعراب اسما سته, به حروف است؟

۱- مفرد باشند

۲- مضاف باشند

۱- مضاف الیه آن "یاء" متکلم نباشد

۲- مصغر نباشند

۲۲- اعراب تقدیري در کدام اسمها مي باشد؟

- ۱- اسم مقصور (در هر سه حالت رفع, نصب, جر)
- ۲- در اسم مضاف به ياء متکلم (در هر سه حالت رفع, نصب, جر)
- ۳- اسم منقوص (فقط در دو حالت رفع و جر)

۲۳- اعراب اسم مبنی چگونه است؟

■ محلي است

۲۴- اسمهای مبنی با توجه به حرکت آخر بر چند دسته هستند؟

■ بر چهار دسته تقسیم می شوند که عبارتند از:

■ مبنی بر ضم

■ مبنی بر فتح

■ مبنی بر کسر

■ مبنی بر سکون

۲۵- آیا جملات دارای اعراب می باشند؟

- جملات بر دو دسته هستند؛
- دارای اعراب و بدون اعراب

۲۶- جملات دارای اعراب و چه نوع اعرابی دارند؟

■ اعراب محلی

Payam Noor University Ebook

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

۲۷- جملات دارای اعراب , چند حالت اعرابی دارند؟

■ چهار حالت

۱- محلا مرفوع

۲- محلا منصوب

۳- محلا مجرور

۴- محلا مجزوم

۲۸- کدام جملات محلا مرفوع می باشند؟

■ جملاتی که نقشهای زیر را داشته باشد:

■ فاعل

■ نائب فاعل

■ مبتدا

■ خبر

۲۹- کدام جملات محلا منصوب می باشند؟

■ جملاتی که نقشهای زیر را داشته باشد:

■ مفعول

■ حال

■ خبر افعال ناقصه

۳۰- در عبارت “ علیّ ذهب الی المدرسه ”
جمله چه نقشی دارد؟

■ خبر بوده و محلا مرفوع است

درس دهم

جمله اسمیه و جمله فعلیه

هدفهای کلی

۱- شناختن جمله اسمیه

۲- شناختن جمله فعلیه

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند
به مطالب زیر احاطه پیدا نموده و به سوالات

پاسخ دهند

۱- جمله چیست؟

۲- جمله بر چند نوع است؟

۳- ارکان جمله اسمیه چیست؟

۴- مبتدا چه نوع کلمه ای است؟

- ۵- مبتدا بر چند نوع است؟
- ۶- در چه مواردی مبتدا می تواند نکره باشد؟
- ۷- خبر چیست؟
- ۸- خبر بر چند نوع است؟
- ۹- خبر مفرد بر چند نوع است؟

■ ۱۰--در چه زمانی خبر می بایست از نظر جنس و عدد با مبتدا مطابقت کند؟

■ ۱۱-در چه مواردی تقدیم خبر بر مبتدا واجب است؟

■ ۱۲-در چه مواردی تقدیم مبتدا بر خبر واجب است؟

۱- جمله چیست؟

- جمله عبارت است از ترکیب حداقل دو کلمه
- به صورتی که مفهوم مشخصی را برساند
- و شنونده منتظر ادامه آن نباشد
- مانند المؤمن صادقٌ

۲- جمله بر چند نوع است؟

■ دو نوع

■ و عبارتند از جمله اسمیه و جمله فعلیه

۳- چگونه می توان جمله اسمیه را تشخیص داد؟

- ۱- با اسم مرفوع شروع شود
- ۲- جار و مجروری که بعد از آن اسم مرفوع باشد
- ۳- اسم منصوبی که بعد از آن اسم مرفوع باشد

۴- جمله اسمیه چند رکن دارد؟

■ دو رکن و عبارتند از:

۱- مبتدا

۲- خبر

۵- مبتدا چیست و چه خصوصیتی دارد؟

■ اسم مرفوع غالباً معرفه ای است که موضوع اصلی جمله می باشد

■ توجه: گاهی اوقات مبتدا می تواند به صورت نکره باشد

۶-مبتدا به چند صورت می تواند آورده شود؟

■ به دو صورت :

۱-اسم صریح مانند الدرس سهلٌ

۲-اسم مؤول بالصریح مانند أن تصوموا خیر لکم

۷- اسم مؤول بالصریح چیست؟

- هر جمله ای که بعد از حروف مصدریه قرار گیرد , در حکم اسم بوده و
- اکثر نقشهایی را که اسم می تواند داشته باشد می تواند دارا باشد.

۸- خبر چیست و چه خصوصیات دارد؟

- خبر در اصل
- اسم مرفوع
- نکره ای است
- که بعد از مبتدا می آید و در باره آن مطلبی را بیان می کند.

۹-خبر بر چند نوع است؟

۱-مفرد

۲-شبه جمله

۳-جمله

۱۰- خبر مفرد چیست ؟

■ خبری که شبه جمله و جمله نباشد

۱۱- خبر مفرد بر چند نوع است؟

- بر سه نوع است :
- الف : اسم جامد مانند العلماء سراج الامه
- ب: اسم مشتق مانند علی^ع عالم^ع
- ج: اسم جامد مؤول به مشتق مانند زید^ع اسد^ع یعنی شجاع^ع

۱۲- مقصود از خبر مشتق چیست ؟

■ اگر خبر یکی از موارد زیر باشد مشتق محسوب می شود:

۱- اسم فاعل

۲- اسم مفعول

۳- صفت مشبیه

۴- صیغه مبالغه

۱۳- خبر مشتق چه ویژگی خاصی دارد؟

- اگر خبر مشتق باشد با مبتدا از نظر عدد و جنس مطابقت می کند مانند
- التلمیذان مجتهدان
- المؤمنات قانتات

۱۴- خبر شبه جمله بر چند قسم است؟

■ بر دو قسم و عبارتند از:

- ۱- جار و مجرور مانند علیّ فی الدار
- ۲- ظرف و مضاف مانند العصفور فوق الشجره

۱۵- خبر جمله بر چند قسم است؟

■ بر دو قسم و عبارتند از:

۱- جمله فعلیه مانند زیدٌ ذهبٌ الى المدرسة

۲- جمله اسمیه مانند زیدٌ ابوه قائمٌ

۱۶- در چه مواردی تقدیم خبر بر مبتدا واجب است؟

- ۱- مبتدا محصور باشد
- ۲- خبر از اسماء لازم الصدر باشد
- ۳- در مبتدا ضمیری باشد که به خبر برگردد
- ۴- هرگاه خبر شبه جمله بوده و مبتدا نکره باشد

۱۷- در چه مواردی تقدیم مبتدا بر خبر واجب است؟

- ۱- خبر محصور باشد
- ۲- مبتدا از اسماء لازم الصدر باشد
- ۳- در خبر ضمیری باشد که به مبتدا برگردد
- ۴- مبتدا و خبر هر دو معرفه باشند و هر کدام صلاحیت مبتدا قرار گرفتن داشته باشند.

درس یازدهم

قسمت اول : فاعل

هدفهای کلی

- شناختن انواع فعل متعدی
- شناختن موارد وجوب تقدیم مفعول بر فاعل و فعل

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نمایند

- ۱- فاعل چیست؟
- ۲- فاعل بر چند نوع است؟
- ۳- شبه فعل چیست؟ و بر چند نوع است؟
- ۵- تقدیم فعل بر فاعل چه حکمی دارد؟ چرا؟

-
- ۶- در چه مواردی فاعل حذف می شود؟
 - ۷- در چه مواردی تقدیم مفعول بر فاعل واجب است؟
 - ۸- در چه مواردی تقدیم فاعل بر مفعول واجب است؟
 - ۹- اگر فاعل مؤنث باشد فعل چگونه آورده می شود؟

۱۰- مفعول به چیست؟

۱۱- فعل متعدی چند مفعول می تواند داشته باشد؟

۱۲- در چه مواردی تقدیم مفعول بر فعل واجب است؟

۱۳- در چه مواردی تقدیم مفعول بر فاعل واجب است؟

-
- ۱۴- در چه مواردی حذف عامل مفعول به جائز است؟
- ۱۵- در چه مواردی حذف عامل مفعول به واجب است؟
- ۱۶- افعال متعدی که دو مفعول به دارند بر چند دسته هستند؟
- ۱۷- افعال قلوب چه نوع افعالی هستند؟

۱- فاعل چیست؟

■ اسم که انجام دهنده فعل می باشد و فعل جمله به آن نسبت داده می شود

۲- فاعل دارای چه خصوصیات است؟

۱- اسم صریح و یا مصدر مؤولی

۲- مرفوعی است

۳- فقط بعد از فعل و یا شبه فعلی می آید

۴- آن دو تام باشند

۵- معلوم باشند

۳- در چه مواردی فاعل مجرور می باشد؟

- گاهی حروف جر زائد “ مِنْ , بَاء , لَام ” فاعل را مجرور می کنند
- مانند: ما جاءنی من أحد
- أكرم بزيدٍ , كفى بالموتِ واعظاً
- هیهات لما توعدون

۴- اگر فاعل مجرور باشد چگونه ترکیب می
شود؟

■ در چنین مواردی فاعل لفظا مجرور ولی محلا مرفوع می
باشد

۵- فاعل به چند صورت آورده می شود؟

■ به چهار صورت که عبارتند از :

- ۱- اسم ظاهر: خرجَ زید
- ۲- ضمیر بارز: جلسْتُ
- ۳- ضمیر مستتر: زید خرجَ
- ۴- مصدر مؤول : بلغنی أنک ذاهبٌ

۶- در چه مواردی فاعل به صورت مصدر مؤول آورده می شود؟

■ قاعده مشخصی ندارد ولی بعد از افعال زیر به صورت مصدر مؤول می آید:

۱- ممکن

۲- یجوز

۳- یجب

۴- ینبغی

۷- شبه فعل چیست؟

- بعضی از کلمات می توانند در شرایط خاصی عمل فعل را انجام دهند یعنی:
- فاعل و یا نائب فاعل را مرفوع کنند
- مفعول را منصوب کنند
- حال را منصوب کنند

۸- چه کلماتی شبه فعل می باشند؟

■ شبه فعل بر هفت قسم می باشد و لی موارد زیر کاربرد بیشتری دارند:

۱- اسم فاعل

۲- اسم مفعول

۳- صفت مشبیه

۴- اسم فعل

۵- مصدر

۹- نحوه عمل اسم فاعل چگونه است؟

- اگر اسم فاعل لازم باشد فقط فاعل دارد
- مانند زیدٌ قائمٌ ابوه
- و اگر متعدی باشد می تواند مفعول به نیز داشته باشد
- مانند سعیدٌ ضاربٌ ابوه عمراً

۱۰- نحوه عمل اسم مفعول چگونه است

■ اسم مفعول, عمل فعل مجهول را انجام می دهد و فقط می تواند

■ نائب فاعل داشته باشد مانند:

■ حمید مضر و ب^ه اخوه (اخوه = نائب فاعل)

۱۱- نحوه عمل صفت مشبّهه چگونه است؟

- صفت مشبّهه مانند فعل لازم عمل می کند و فقط می تواند
- فاعل داشته باشد مانند:
- هذا طالبٌ حسنٌ خلقُهُ (خلقه = فاعل)

۱۲- نحوه عمل اسم فعل چگونه است؟

■ اسم فعل مانند فعل است و ممکن است لازم و یا متعدی باشد مانند

■ هیئات منا الذله (الذله = فاعل)

۱۳- نحوه عمل مصدر چگونه است؟

■ مصدر مانند فعل است و ممکن است لازم و یا متعدی باشد
مانند

■ عَجِبْتُ مِنْ ضَرْبِ الْيَوْمِ زَيْدًا (زید = مفعول به)

۱۴- آیا می توان برای یک فعل , چند تا فاعل آورد؟ چرا؟

- خیر.
- اسمهایی که بعد از فاعل قرار می گیرند , اگر چه در انجام کار با فاعل مشارکت دارند
- ولی چون بعد از حرف عطف آورده می شوند
- معطوف نامیده می شوند. مانند
- قام زید^{۲۸} و عمرو^{۲۹} و سعید^{۳۰}

۱۵- در چه صورتی فاعل بر فعل مقدم می شود؟

- تقدیم فاعل بر فعل در هیچ صورتی جائز نیست
- و اگر مقدم شود دیگر فاعل نبوده و مبتدا نامیده می شود.

۱۶- آیا می توان فاعل را از جمله معلوم حذف کرد؟

■ خیر.

■ زیرا فاعل و نائب فاعل از ارکان اساسی جمله فعلیه می باشد

■ توجه: فاعل می تواند به صورت ضمیر بارز و مستتر آورده شود مانند:

■ ذهبتَ , زیدُ ذهبَ

۱۷- در چه مواردی مطابقت بین فعل و فاعل مونث واجب است؟

۱- اگر فاعل مونث حقیقی باشد و بلافاصله بعد از فعل
بیاید

۲- اگر فاعل مونث مجازی باشد ولی به صورت ضمیر
آورده شده باشد

۱۸- در چه مواردی مطابقت بین فعل و فاعل مونث اختیاری است؟

- ۱- اگر فاعل مونث حقیقی بوسیله ظرف و یا جار و مجرور از فعل دور شده باشد
- ۲- اگر فاعل مونث مجازی ، به صورت اسم ظاهر آورده شده باشد

۱۹- در چه مواردی تقدیم فاعل بر مفعول واجب است؟

۱- هر گاه اعراب هر دو تقدیری باشد و قرینه ای نیز بر تشخیص فاعل نباشد

۲- مفعول به محصور باشد

۳- فاعل ضمیر متصل باشد

۲۰- در چه مواردی تقدیم مفعول به بر فاعل واجب است؟

۱- فاعل محصور باشد

۲- مفعول به ضمیر متصل و فاعل اسم ظاهر باشد

۳- در فاعل ضمیری باشد که به مفعول به برگردد

■ درس یازدهم قسمت دوم : مفعول به

Payam Noor University Ebook

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

۲۱- مفعول به چیست؟

- اسم منصوبی است که عملی از فاعل بر آن واقع می شود
- مانند نصرَ علیّ سعیداً

۲۲- در چه مواردی تقدیم مفعول به ، بر فعل و
فاعل واجب است؟

۱- مفعول به از اسماء لازم الصدر باشد

۲- مفعول به بوسیله مقدم شدن محصور شده باشد

۲۳- در چه صورتی حذف عامل مفعول به جائز است؟

- قرینه ای بر عامل محذوف وجود داشته باشد
- مثلاً اگر کسی بپرسد: مَنْ رَأَيْتَ؟
- در جواب می توان گفت: زیداً

۲۴- در چه مواردی حذف عامل مفعول به واجب است؟

■ مفعول به در یکی از ابواب نحوی زیر باشد:

۱- منادا

۲- تحذیر

۳- اغراء

۴- اختصاص

۲۵- باب تحذیر چه خصوصیاتى دارد؟

۱- متکلم بخواهد امر بسیار خطرناکی را بسیار سریع به مخاطب بگوید

۲- فعل و فاعل حذف می شود

۳- مفعول به (محذّر منہ) تکرار شده و یا بعد از محذّر آورده می شود

۲۶- باب اغراء چه خصوصياتى دارد؟

۱- متكلم بخواهد امر بسيار مهمى را بسيار سريع به مخاطب بگويد

۲- فعل و فاعل حذف مى شود

۳- مفعول به (مغرى به) تكرر شده و يا بعد از مغرى آورده مى شود

۲۷- باب اختصاص چه خصوصیات دارد؟

- ۱- اسم منصوبی بعد از ضمیر حاضر آورده می شود
- ۲- مقصود واقعی متکلم از ضمیر، همان اسم منصوب است
- ۳- اسم منصوب بوسیله فعل محذوف اُخصُّ منصوب شده است

۲۸- افعال متعدی بر چند دسته هستند؟

■ سه دسته ، و عبارتند از:

- ۱- یک مفعولی مانند نصرَ زیدٌ سعيداً
- ۲- دو مفعولی مانند أعطيت فقيراً درهماً
- ۳- سه مفعولی مانند أعلمتُ زیداً سعيداً قائماً

۲۹- افعال متعدی دو مفعولی بر چند دسته هستند؟

■ سه دسته و عبارتند از:

- ۱- افعال قلوب
- ۲- افعال تصییر و تحویل
- ۳- افعال باب أعطی و کسی

۳۰- افعال قلوب چه مشخصاتی دارند؟

۱- افعالی که بر یقین کردن و گمان کردن دلالت می کنند

۲- بر اول جمله اسمیه آورده می شوند

۳- مبتدا و خبر را به دو مفعول خود تبدیل می کنند

۳۱- جمله " علمتُ زیداً قائماً " را ترکیب

کند

- علمت : فعل قلب , دال بر یقین
- ضمیر متصل تاء: فاعل محلا مرفوع
- زیداً : مفعول به اول
- قائماً : مفعول به دوم

درس دوازدهم

معلوم و مجهول

هدفهای کلی

- ۱- شناختن اوزان و معانی فعل لازم
- ۲- متعدی کردن فعل لازم
- ۳- مجهول کردن فعل معلوم

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نموده و به سئوالات پاسخ دهند

- ۱- فعل از نظر نیاز داشتن به مفعول به بر چند دسته تقسیم می شوند؟
- ۲- فعل متعدی چه نوع فعلی است؟
- ۳- نشانه های فعل متعدی چیست؟
- ۴- فعل متعدی بر چند نوع است؟

۵- فعل متعدی بغيره چیست؟

۶- فعل لازم چیست؟

۷- چه اوزانی مخصوص فعل لازم است؟

۸- معنی کدام افعال دلالت بر لازم بودن آنها می کند؟

۹- چگونه می توان فعل لازم را تبدیل به فعل متعدی کرد؟

-
- ۱۰- منصوب به نزع خافض چیست؟
 - ۱۱- فعل معلوم چه نوع فعلی است؟
 - ۱۲- فعل مجهول چه نوع فعلی است؟
 - ۱۳- به چه دلیل فاعل از جمله حذف می شود؟
 - ۱۴- فعل ماضی چگونه مجهول می شود؟

- ۱۵- فعل مضارع چگونه مجهول می شود؟
- ۱۶- نائب فاعل چیست؟
- ۱۷- چه کلماتی می توانند نائب فاعل قرار گیرند؟
- ۱۸- نائب فاعل بر چند نوع است؟

۱- افعال از نظر نیاز به مفعول به ، بر چند دسته
تقسیم می شود؟

■ دو دسته

۱- لازم

۲- متعدی

۲- فعل لازم چه ویژگی دارد؟

- فعلی است که با داشتن فاعل ، معنای فعل کامل می شود و نیازی به مفعول به ندارد
- مانند : خرجَ زیدٌ

۳- فعل متعدی چه ویژگی دارد؟

■ فعلی است که علاوه بر فاعل ، نیاز به مفعول به دارد.

■ مانند أَكَلَ الرَّجُلُ الطَّعَامَ

۴- فعل متعدی چند علامت دارد؟

- دو علامت
- ضمیری می تواند به آن متصل می شود که مرجع آن ، مفعول به باشد
- بدون استفاده از حرف جر و ظرف ، می توان از آن اسم مفعول ساخت

۵- فعل متعدی بر چند نوع است؟

■ دو نوع

■ متعدی بنفسه: بدون استفاده از حرف جر و ظرف ، متعدی است

■ متعدی بغيره : فعل لازمی است که بوسیله حرف جر و ظرف متعدی می شود

۶- چه اوزانی مخصوص فعل لازم می باشند؟

- ۱- فَعْلٌ مانند شرف
- ۲- اِفْعَلٌّ مانند اِحْمَرٌّ
- ۳- اِنْفَعْلٌ مانند اِنْكَسَر
- ۴- اِفْعَلَّلٌ مانند اِقْشَعَرٌّ
- ۵- اِفْعَنْلَلٌ مانند اِحْرَنْجَم
- ۶- تَفْعَلَلٌ مانند تَدْحَرَج

۷- افعال لازم بر چه معانی دلالت می کنند؟

۱- خصوصیات اخلاقی و طبیعی مانند حسن ، جبن

۲- پاکی و نظافت مانند طهر

۳- آلودگی مانند وسخ

۴- عیب مانند عور

۵- زیور مانند دعج

۸- فعل لازم به چند طریق متعدی می شود؟

■ به سه طریق و عبارتند از:

۱- با بردن فعل به باب افعال

۲- با بردن فعل به باب تفعیل

۳- بوسیله حرف جر

۹- مفهوم منصوب به نزع خافض چیست؟

- کلمه ای که می بایست به واسطه حرف جر مجرور می شد ،
- چون حرف جرش برداشته شده است،
- بناچار حالت نصب را برای آن برگزیده اند،
- چنین مواردی را منصوب به نزع خافض گویند

۱۰- انواع فعل از نظر مشخص بودن فاعل بر چند نوع است؟

■ بر دو نوع و عبارتند از:

- ۱- معلوم: فعلی که فاعل آن در جمله وجود داشته باشد
- ۲- مجهول: فعلی که به جای فاعل محذوف، نائب فاعل دارد.

۱۱- به چه دلیل فاعل از جمله حذف شده و به صورت مجهول آورده می شود؟

۱- معروف بودن بیش از حد

۲- مشخص نبودن

۳- پنهان نگه داشتن

۴- ترس از او

۵- ترس بر او

۶- تحقیر فاعل

۷- بیهوده بودن بیان فاعل

۱۲- فعل ماضی سالم چگونه مجهول می شود؟

- ۱- کلیه حروف متحرک ماقبل حرف آخر، مضموم می شود
- ۲- حرف ماقبل آخر مکسور می شود
- ۳- در باب مفاعله و تفاعل ، الف زایده قلب به واو می شود

۱۳- فعل ماضی مضاعف و معتل چگونه مجهول می شود؟

۱- در فعل مضاعف ادغام شده، فقط فاء الفعل مضموم می شود

۲- فقط در فعل اجوف، فاء الفعل مکسور می شود

۱۴- فعل مضارع چگونه مجهول می شود؟

- ۱- حرف مضارعه مضموم می شود
- ۲- حرف ماقبل آخر مفتوح می شود

۱۵- نائب فاعل چیست؟

- اسم منصوبی که جانشین فاعل شده و مرفوع شده است
- و فقط بعد از فعل می آید
- توجه: نائب فاعل در باقی احکام مانند فاعل است.

۱۶- چه کلماتی می توانند نائب فاعل قرار گیرند؟

- ۱- مفعول به صریح مانند **يُكْرَمُ** المرءُ
- ۲- مفعول به غیر صریح (جارو مجرور) مانند **مُرٌّ** بالديارِ
- ۳- ظرف مانند **سُهْرَتِ** الليلهُ
- ۴- مصدر مانند **سِيرَ** سَيْرٌ طويلٌ

۱۷- کدام کلمه در تبدیل به نائب فاعل شدن در اولویت قرار دارد؟

- ۱- اولین مفعول به جمله
(وقتی که جمله دارای چند مفعول به باشد)
- ۲- جار و مجرور ، ظرف ، مصدر
(وقتی که در جمله مفعول به ذکر نشده باشد)

۱۸- نائب فاعل بر چند نوع است؟

- ۱- اسم صریح مانند یُكْرَمُ المرءُ
- ۲- مصدر مؤول مانند سَمِعَ أَنَّ العسکر منهزمٌ
- ۳- ضمیر متصل یا منفصل مانند اُكْرَمْتَ

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com